...хы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...май 1921 оной ...н 21-hээ гарана. | № 216 (18539) | 1990 оной сентябриин 20, четверг | Сэн 3 мүн.

...ФСР-эй КОМПАРТИИН ЦЕНТРАЛЬНА ХИНАЛТЫН КОМИССИ ТУХАЙ ДҮРИМ

РСФСР-эй Коммунис партиин эмхидхэн байгуулгын съезд дээрэ баталагдаа

...эй Коммунис партиин Центральна Хиналтын Ко... ...эй Компартиин түбэй органуудай, тэдэнэй аппа... ...эмхи зургаануудай ажал ябуулгые, республикын ...организацинуудта КПСС-эй программна документ... ...Уставые, партийна съезднүүдэй болон конфе... ...шиидхэбэринүүдые дүүргэлтые коммунистнуудай ...организацинуудай зүгhөө хиналта бэелүүлхэ зорил... ...партиин съездээр hунгагдадаг.

...КПСС-эй Уставые болон энэ дүримые хүдэлмэри... ...болгодог, ажал ябуулгаяа бэеэ даагаад эрхил... ...эй Компартиин съездын ба конференциин үмэнэ

...эй Компартиин Центральна Хиналтын Комисси: ...эй Компартиин Центральна Комитедэй ба тэрэ... ...органуудай хүдэлмэридэ демократическа ёhо ...баримталхые хинадаг. Тэдэнэй шиидхэбэринүү... ...программна болон Уставай дүримүүдтэ зүрюу ... буруушаадаг;

...хойрог ябадал гаргаха, шүүмжэлэлгые хашаха, ту... ...хэ болон партийна ажабайдалай бусад ёhо ...эбдэхэ баримтануудаар хэмжээнүүдые абадаг;

...бэхижүүлхэдэнь, партийна жаяг заршамай ...ёноной гуримуудые батадхахада партийча орга... ...туhа хүргэдэг, эхин парторганизацинуудай нэрэ ...бэеэ дааңги байдалые бэхижүүлгэдэ туhалдаг; ...нистнуудай эрхэнүүдые, нэрэ хүндые аршалан хам...

...организацинуудта болон hунгагдамал партийна ор... ...хүнэйнь өөрынгөө хараа бодол хамгаалха эр... ...хойноhоо адагладаг;

...эй Компартиин Центральна Комитедтэ, тэрэнэй ...органуудта болон аппарадта, эмхи зургаануудта ...приятинуудта партийна организацинуудай хандал... ...бэшэгүүдые болон мэдүүлгэнүүдые хаража үзэхэ ...гурим сахилгые шалгадаг;

...организацинуудай ба коммунистнуудай тэрээн... ...хандалгануудые хаража үзэдэг, элирүүлэгдэhэн ...дые усадхаха талаар дурадхалнуудые зохихо эм... ...рүүлдэг;

...Уставтай зохилдуулан, партийна журам эбдэдэг, ...хэрэгүүдээр партиин нэрэ хүндые унагаадаг ...коммунистые харюусалгада хабаадуулдаг;

...нистые партийна харюусалгада хабаадуулха тухай ...Компартиин Центральна Хиналтын Комиссиин шиид... хэбэри эхин партийна организацидань мэдээсэгдэдэг. Арсаха ушарай гарабалнь, энэ парторганизациин түлөөлэгшые урилгатайгаар хоёрдохёо харагдажа, энээнэй удаа шиидхэбэри абтаба гэжэ тоологдодог;

— партийна харюусалгада хабаадуулха тухай партиин республиканска (АССР-эй), хизаарнуудай, областной комитедүүдэй шиидхэбэринүүдые буруушааhан гомдолнуудые хаража үзэдэг, партийна талаар сагааруулгын асуудалнуудые шиидхэдэг;

— РСФСР-эй Компартиин бюджедэй гүйсэдхэлгые хинадаг, РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай, тэрэнэй эмхи зургаануудай, хэблэлнүүдэй болон предприятинуудай финансово-ажахын ажал ябуулгые, партиин гэшүүдэй түлбэриие тоолохо талаар хүдэлмэриие шалгадаг;

— партиин республиканска (АССР-эй), хизаарнуудай, областной комитедүүдэй болон хиналтын тус тус комиссинуудай хоорондо гараhан арсалдаануудые, хэрэгтэй болоо hаань РСФСР-эй Компартиин ЦК-тай хамта хаража үзэдэг;

— партийна организацинуудта хиналтын хүдэлмэриие hайжаруулгада туhалдаг, республиканска (АССР-эй), хизаарнуудай, областной, городской болон районно партийна организацинуудай хиналтын комиссинуудта дүй дүршэлэй талаар туhаламжа үзүүлдэг, тэдэнэй болон өөрынгөө ажал ябуулгын дүй дүршэл шэнжэлдэг, согсолдог, холын хараата багсаамжалганuудые болон партийна ажабайдалые нарижуулан hайжаруулха талаар дурадхалнуудые бүридхэн зохёодог.

3. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комисси болон тэрэнэй түрүүлэгшэ РСФСР-эй Компартиин съездээр hунгагдадаг. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комиссида hунгагдаhан коммунистнууд РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай гэшүүд гү, али тэрэнэй аппарадай хүдэлмэрилэгшэд байжа болохогүй.

РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комиссиин пленарна заседанинууд хэрэгтэй болоходоо, гэхэтэй хамта жэлдэ хоёрhоо үсөөн бэшээр, мүн баhа тэрэнэй гэшүүдэй гурбанай нэгэ хубиинь эрилтээр үнгэргэгдэдэг байха.

4. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комисси пленум дээрээ саг үргэлжын президиум hунгадаг, тэрэнэй эрхэ түлөөлэлгэнүүдые тодорхойлдог, ЦКК-гай гэшүүдhээ болон бусад коммунистнуудhаа саг үргэлжын комиссинуудые, хүдэлмэриин шэглэлнүүдээр хиналтын бүлэгүүдые бүридхэдэг.

Президиум ажал ябуулга тухайгаа тоосоо жэл бүри РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комиссиин пленумэй үзэмжэдэ табидаг.

5. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комиссиин гэшүүд РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай пленумүүдэй болон комиссинуудай хүдэлмэридэ, зүгөөр Центральна Хиналтын Комиссиин түрүүлэгшэ, тэрэнэй орлогшонор РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай Политбюрогой, Секретариадай болон гүйсэдхэхэ бусад органуудай хүдэлмэридэ зүблэхэ дуутайгаар хабаададаг.

6. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комисси хүдэлмэри тухайгаа үргэнөөр мэдээсэдэг, ажал ябуулга тухайгаа партийна организацинуудта ходо ходо мэдээсэдэг, олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэй холбоотой байдаг. Центральна Хиналтын Комиссиин гэшүүд партийна организацинуудта ходо ходо тоосожо байдаг.

7. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комисси ажал хүдэлмэреэ ябуулхада хэрэгтэй аппарат партийна бюджедэй мүнгэн зөөрөөр байгуулдаг, ажал ябуулгаяа материально-техническэ талаар хангадаг. Эдэ зорилгонуудта үгтэхэ мүнгэн зөөри РСФСР-эй Компартиин ЦК болон ЦКК-гай хамтын пленум дээрэ тодорхойлогдодог.

8. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комиссиин болон Центральна Комитедэй хоорондо гараhан арсалдаанууд адли тооной түлөөлэгшэдhөө байгуулагдаhан зүбшэлгын комиссинуудаар, мүн баhа РСФСР-эй Компартиин Центральна Комитедэй болон Центральна Хиналтын Комиссиин президиумэй хамтын пленумүүд дээрэ гү, али РСФСР-эй Компартиин Центральна Комитедэй Политбюрогой заседанинууд дээрэ шиидхэгдэдэг.

Амяар амяараа дуугаа үгэлгын дүнгөөр РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай болон ЦКК-гай гэшүүдэй гурбанай хоёр хубиhаа бага бэшыень дуугаа үгэбэлнь, хамтын шиидхэбэри абтаа гэжэ тоологдодог.

9. РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комисси тэрэнэй мэдэлдэ байhан асуудалнуудаар тогтоолнуудые баталан абадаг, шалгалтануудай дүнгүүдээр актнуудые баталдаг, тэдэниие РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай, шалгагдаhан эмхи зургаанууд болон предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй мэдээндэ табидаг, шалгагдаhан эмхи зургаануудай ба предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд абтаhан хэмжээнүүд тухай саг болзортонь мэдээсэхэ уялгатай.

РСФСР-эй Компартиин Центральна Хиналтын Комиссиин гэшүүд КПСС-эй Уставаар болон энэ дүримөөр хараалагдаhан үүргэ түлөөлэлгэнүүдээ бэелүүлхын тула РСФСР-эй Коммунис партиин бүхы документнүүдые ашаглан хэрэглэхэ эрхэтэй.

СССР-эй Верховно Совейдэй сесси

...АД ЗОНДО ОЙЛГОСОТОЙ БАЙХА ЁҺОТОЙ

...18-да хүдэлмэреэ ...н, ороной ара... ...тэнсүүритэй бол... ...мшуулагдадаг дэл... ...номикодо шэлжэн ...хойшолуулагдашагүй ...ябуулгын асуудалые ...дэн СССР-эй Вер... ...едэй сессиин үглөө... ...дээрэ сугларха ...үдынь яhала суг... ...на. Сесси дээрэ пар... ...гэшүүдhээ гадна ара... ...путат байлсана гэжэ ...байhан А. И. Лукья... ...эбэ. М. С. Горба... ...дентын Соведэй бо... ...эй засаг түрын гэ... ...ин хүдэлмэридэ ха...

...эй зүблөөн тухай ...жа дурадхалнууд ...ерээ. Олон делега... ...тэй hайнаар, да... ...хэлээ гэжэ тэдэ hа... ...соо тэмдэглэгдэнэ. ...зүбшэн хэлсэхэдээ, за... ...өөшье, эрдэмтэдэй... ...дентыншье дурадха... ...нүүдые алишье тала... ...гэ арга олдохо ...бодото юумэн шүүм... ...тал шүүбэри оло... ...Дидрогой хэлэhэн ...телеграмма соо хэлэг... ...урьае мүнөөдэршье ...хүтэлбэри болгоё гэ... ...шэ уряалба. Эдэ ...Верховно Соведэй ...ээ дээрэ эрхэтэдэй ...хандалганууд хадаа ...экономикодо шэл... ...зүб замые оло... ...парламентын гэ... ...компас боложо үгэхэ

...юумые hайса шэгнэ... ...шэнэ янзаар эрхи... ...хойшолонгуудые бодо... ...үзэхэ, «уhа нюдэhэн ...соохоо дахяад бү шэн... ...hунгагшад урьял... ...парламентын гэшүүдэй үгэ... ...соогүй hаа, ороной ...хүгжэлтын зүб шэг... ...тодорхойлхонь бэрхэ... ...олон hунгагшад ан... ...Хооhоор үгэ буляалдан... ...гаа шаман ажалла... ...тэй», «таталгагүй мэ... ...бэшэ, тархяа хүтэлбэ... ...», «ороноо абар...хын тула одоол хүсэеэ нэгэдүүлбэл, дээрэ бэшэ гү?»— иимэрхүү уряанууд олон хандалганууд соо соностоно.

hунгагшадай hанамжаар, арадай ажахые гуримтай болгохо хэрэгтэ засаг түрэ гол үүргэ дүүргэхэ. Союзна Совминда этигээгүй үгэнүүд зарим бэшэгүүд соо бии, тэрээнhээ уламжалан, тушаалhаа бууха эрилтэ табигдаhан байна, харин нүгөөдэ бэшэгүүд соонь энэ асуудалда наряар ханданхай. «Бэрхэшээл ехэтэ шатада гараад, тушаалнуудые hэлгэжэ байха гээшэ буруу, дахяад лэ зүблөөнүүд, баталалганууд, тушаалдаа оролгон hубариха, харин сэг хүлеэхэгүй»,— гэhэн үгэнүүд тэдээн соонь хэлэгдэнхэй. Хэршье ондо ондоо hанамжануудай бэшэгүүд соо хэлэгдэhэн байбашье, нэгэл юумэн тэдэниие нэгэдүүлнэ: «ороной ба арадайнгаа үмэнэ харюусалгаяа hайса мэдэрхэ» гэhэн эрилтэ депутадуудта табигданхай.

Түсэблэгдэhэнэй ёhоор, депутадуудай табиhан асуудалнуудта академигүүд А. Г. Аганбегян, С. С. Шаталин, Л. И. Абалкин гэгшэдэй харюу хэлэлгээр зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ.

Дэлгүүртэ шэлжэн оролгын эгээл зүб шиидхэбэри бэдэрхэдээ, парламентын гэшүүд эгээл үндэр харюусалгатайгаар хандаха ёhотой гэжэ үгэ хэлэhэн хүн бүхэн тэмдэглэбэ.

Социальна талаарнь хүн зониие хамгаалха тухай хубидань hула юумэнүүд олон гэжэ депутат **Ю. Т. Комаров** халаглан тэмдэглэбэ. Гэр байрын асуудалаар хэлэгдэhэн дурадхалнууд дутуу дундатай, концепцинь «түүхэй» гэжэ үгэ хэлэгшэ нэрлээ.

Мүн иимэрхүү ажаглалтануудаа депутат **Ф. М. Бурлацкий** хэлэжэ, Президентын дурадхаhан концепциин шэглэлнүүдые, гол ёhо гуримуудыень hайшааха гэжэ дурадхаа. Харин тэрэниие бэелүүлхэ хэрэгтэ Президентын Соведтэ, Федерациин Соведтэ ба органуудта онсо түлөөлэлгэ олгохо гэжэ дурадхаба.

Депутадууд **А. Н. Саунин, А. А. Собчак, Т. К. Исмаилов, Б. И. Олейник, А. М. Яковлев, М. Л. Бронштейн** гэгшэд зүблөөндэ табигдаhан асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадажа, өөр өөрынгөө hанамжа дурадхалнуудые хэлэбэ.

Онсолбол, депутат А. А. Собчак союзна засаг түрые шангаханаар шүүмжэлбэ. Ороной Президентын, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, Россин Верховно Соведэй Түрүүлэгшын, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын гар табилгатайгаар хамтын программа байгуулха тухай хэлэгдэhэн даабари хазагайруулагдаа, үгэ хэлэгшын ёhоор, союзна засаг түрын зүгhөө хазагайруулагдаа. Хамтын программа зохёохын орондо өөрын программатай байhан тухайдаа Верховно Соведэй гэшүүдэй урда Правительство хэлэжэ байба бшуу. Энэ документ дээрэ хэншье хамта хүдэлөөгүй, үнгэрхэдөө, хэрэгтэй мэдээсэлнүүдые абаха ябадалда Правительство эгээл эхинhээ hаад ушаруулаа гэhэн мэдээнүүд нэмдэ бии гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Дэлгүүртэ шэлжэн орохо үедэ тохёолдохоо байhан аюул тодхорнуудые тоолоходоо, яагаад тэрэниие дабаха оньhон бүхы программа соо үгы, энэнь гол аюул болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно. «Районуудай, городуудай, дэрээбэнгүүдэй ба элдэб эсын парламентнуудай хэдэн hараар хурал зүблөө хэхын тула гүрэнэй мүнгэ урижэ байхые болюулха ёhотойбди» гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

Зүбшэн хэлсэгдэжэ байhан программа тушаа бусадшье олон дурадхал, hанамжа хэлэгдэбэ. Верховно Соведэй комитедүүдэй ба комиссинуудай бүридэлдэ тус асуудалай зүбшэн хэлсэлгэ гарагай 4-дэ, 5-да үргэлжэлүүлэгдэхэ.

Л. ЕРМАКОВА, А. ДЗОБЛО, Н. ЖЕЛЕЗНОВ, В. ШИШЛИН,
ТАСС-ай парламентска корреспондентнүүд.

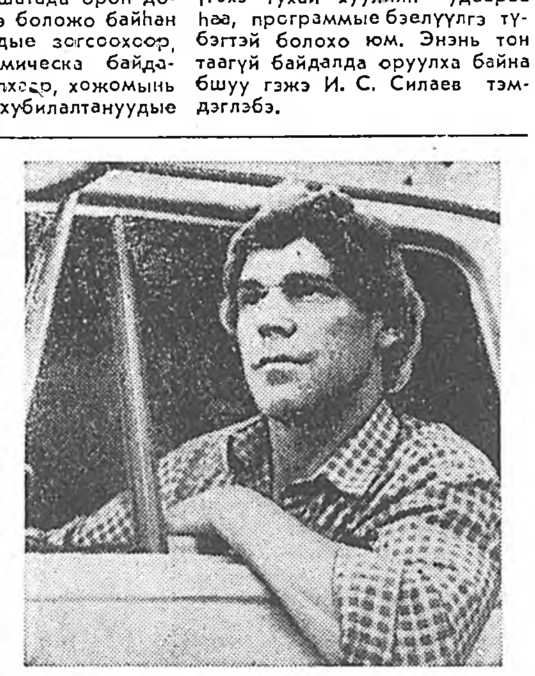
РОССИ ДЭЛГҮҮРЭЙ ХАРИЛСААНУУДТА ОРОХОНЬ

Дэлгүүртэ оролгын Россин программын гол эшэ үндэhэниинь гэбэл, нэгэн дэлгүүр, нэгэн валюта, СССР-тэ экономическа реформые бэелүүлхэ үедэ бүхы хүсэнүүдэй нэгэдэл болоно гээд РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ И. С. Силаев Москва хотодо үнгэрэгдэhэн пресс-конференци дээрэ хэлэhэн байна.

«500 үдэр» гэhэн Россин программые бүридүүлгэдэ Эстониhоо бэшэ бусад республиканүүдай түлөөлэгшэд хабаадаа юм гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Энэ ушарта РСФСР-эй правительство онсо анхаралаа хандуулаа юм. Ушар юуб гэхэдэ, ороной экономикодо боложо байгаа үйлэ хэрэгүүдэй муу таланьhайн талаяа булижа, Советскэ Союзай саашадаа байха хэрэгтэ аюул тохёолдуулна. Программые бэлдэлгын үедэ союзна республиканүүдай хүсэнүүдые экономическа үндэhэ hуури дээрэ элсүүлжэ шадагдаа гээд РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ тоолоно. Энэ ушар хадаа зарим республиканүүдай өөрын валюта, таможни, мүн бусадшье харилсаануудые бэелүүлхэ тушаа шиидхэбэринүүдые болюулан хойшолуулха арга боломжо олгоhон байна.

СССР-эй ба РСФСР-эй правительствануудай программануудай илгаань гэхэдэ, дурадхагдаhан хэмжээнүүдэй хэр зэргэ эрид шуудаар бэелүүлэгдэхэб гэhэн харса шэглэл болоно гээд И. С. Силаев мэдүүлбэ. Общество хадаа удаан хүлеэхэгүй юм гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Тиимэhээ Россин правительство ойрын болзорто бэелүүлэгдэхэ хамтын түсэб дурадхана. Түрүүшын шатада орон дотор муу тээшээ боложо байhан үйлэ хэрэгүүдые зогсоохоор, тиигээд экономическа байдалые тохонижуулхаар, хожомынь hайн тээшээ хубилалтануудые түйлахар хараалагдана бшуу. Эдэ бүхые түйлахын тула 1990 оной октябриин 1-hээ эхилжэ, 500 үдэр хэрэгтэй болоно ха юм. «500 үдэр» гэhэн программа союзна удха шанартай юм гээд РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ тоолоно. РСФСР-эй арадай депутадуудай съезд манай республиканүүдай нэгэн Союз байха ёhотой гээд тэмдэглээ hэмнай. Программые бэелүүлхын тула абтаха 21 хуулинуудай болон бусад актнуудай 15-ыень союзна республиканууд, 6-ень СССР-эй Верховно Совет баталха юм. Хэрбээ түбэй органууд эдэ хуулинуудые абахые удаарууллаа гү, али hаалта хээ болбол, жэшээлбэл, газарые үмсын зөөри болгон үгэхэ тухай хуулиин удаараа hаа, программые бэелүүлгэ түбэгтэй болохо юм. Энэнь тон таагүй байдалда оруулха байна бшуу гэжэ И. С. Силаев тэмдэглэбэ.

ШЭМЭТЭЙ СИЛОС ДАРАГДАНА

Загтын haалиин фермэhээ тээ наанахана «КСК-100» түхэлэй хоёр, мүн «КС-26», «КПИУ-75» комбайнуудай силосэй ургамалнуудые сабшажа ябахань холоhоо харагдана. Эндэ ажалладаг механизаторнууд Даша Холхоев, Анатолий Похонов, Георгий Нарьянов, Максим Модонов, Владимир Пермяков гэгшэд халаанайнгаа даабари холо үлүүлэн дүүргэнэ.

Поли силосэй траншей хоёрой хоорондо ногоон эшэ набша ашаhан мантан томо самосвал автомашинанууд таhалдангүй ҮҮндэлдэнэ. Силосэй ургамалнуудые хуряаха ажалда Саяанай автотранспортна предприятиhаа табан, Улаан-Үдын Заречнын АТП-hээ дүрбэн автомашина хүдэлгэгдэнэ. Жолоошод Владимир, Сергей Деминүүд, Владимир Анкудинов, Василий Пермяков, Иннокентий Пежемский гэгшэд нүхэдтөө жэшээ харуулан хүдэлнэ. Эдэ үдэрнүүдтэ Загтын haалиин фермын дэргэдэхи траншейнүүд соо 4000 тонно силос дарагдаад байна. Үшөө 2400 тонно шэмэтэй тэжээл дарагдаха юм. Силосэй траншей соохи хэршэгдэhэн эшэ набшыень «К-700» түхэлэй трактораар Сергей Жигжитов нягтаруулан дарана. Тэрэ гансаараа ажаллахадаа, халаанайнгаа даабари үлүүлэн дүүргэнэ.

— Силос дараха хүдэлмэридэ КС-100 түхэлэй комбайн жолоодогшо механизатор Даша Цыреторович Холхоев болон Заречнын АТП-гэй жолоошод урагшаа hанаатайгаар хүдэлнэ. Бидэ бороогой ороходо таhалгаряагүйгөөр хүдэлжэ гарааб ди. Байгша ондо ургаса яhала hайн гээд тэжээл үйлэдбэрилхэ цехэй агроном Базар Лобсонович Шобонов хөөрөө hэн. Тэжээл бэлэдхэгшэдэй бүтээсэтэйгээр хүдэлхын тула совхоздо социалис мүрысөөнэйнь урмашуулгын гурим таарамжатайгаар зохёогдонхой. Жэшээнь, звено хүдэлмэриин 10 үдэр соо hайнаар хүдэлөөд, үбhэ ехээр бэлэдхээ hаа, нэгэ хони абана. Харин үбhэ тэжээл бэлэдхэлгэеэ дүүргээд, эсэсэй дүнгөөр шалгараhан звено 600 түхэриг мүнгэн шанда хүртэхэ юм.

Бороогой бага зэргэ шэбэнэн байгаашье hаань, Саяанай совхозой хүдэлмэришэд ехээр hаатангүй, силос дараха ажалаа эдэбхитэйгээр ябуулхые оролдоно. Түнхэнэй районд июль hарын эхинhээ бороогой ходо орожо, ехэ хохидол ушаруулаашье hаань, эндэхи ажахынуудай тэжээл бэлэдхэгшэд үбhэ, сенаж, силос ехээр хуряажа абахаар шадалаараа ажаллана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Механизатор, ажалай ветеран Даша Холхоев; 2. Силосэй ургамалнууд сабшагдана; 3. Улаан-Үдын Заречнын автотранспортна предприятиин үнинэй жолоошон Г. Сазонов «Ураг» түхэлэй автомашинаар силос шэрэнэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

...АТЛАНТАДА ...ҮНГЭРГЭГДЭХЭНЬ

Японой түб хото Токиодо Уласхоорондын олимпийскэ комитедэй гэшүүд сугларжа, 1996 ондо үнгэргэгдэхэ Олимпиин зунай нааданууды американ Атланта хотодо үнгэргэхэ гэжэ шиидхэбэри абабад. Тиин Олимпиин наадануудай зуун жэлэй ой эндэ тэмдэглэгдэхэ байна.

Олимпиин нааданууды үнгэргэхэ талаар Атланта хототой Белград, Манчестер, Мельбурн, Торонто, Афина хотонууд атаа мэеэ буляалдаа юм.

(ТАСС)

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

БУЛТАНАЙ ХАБААДАХА ХЭРЭГ

Энэ жэлэй ургаса хуряалгын орёо бэрхэтэй эрхэ байдалда үнгэргэгдэжэ байhан дээрэhээнь Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет тусхай тогтоол абажа, энээн тушаа тодорхой нэмэлтэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ гэжэ хараалаа.

Тарянай, тэжээлэй ургамалнуудай, хартаабха, овощой, хүдөө ажахын бусад продукци хуряалгада хабаадалсуулхаар өөhэдынгөө мэдэлэй предприяти, организацинуудай хүдэлмэришэд, алба хаагшад, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдые тиишэ эльгээхэ гэжэ республикын Министрнүүдэй Соведэй саг үргэлжын органуудай хүтэлбэрилэгшэдые, министрнүүдые, гүрэнэй комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрые уялгалаа.

Промышленна, барилгын болон бусад предприятинуудай паркын ашаанай бүхы автомашинануудай 15 процентhээ үсөөн бэшыень (жолоошодтойгоорнь) байгша оной ургасын али бүхы продукци зөөлгэдэ хабаадуулха шухала гэжэ тоолоно.

Ургаса хуряалгада хабаадуулагдаhан хүдэлмэришэд, алба хаагшадые урмашуулха, натуральна түлбэриин гурим үргэнөөр хэрэглэхэ, элсүүлэгдэhэн автотранспортые ашаг үрэтэйгөөр хүдэлгэхэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые абаха гэжэ Бурятскагропромсоюзые, арадай депутадуудай районно Соведүүдэй гүйсэдкомуудые, колхоз, совхозууд болон хүдөө ажахын бусад предприятинуудые уялгалаа.

„Буряад үнэн"-91

БҮГЭДӨӨРӨӨ ХЭЛСЭЖЭ...

1991 оной газетэ, журналнуудта захил үргэлжэлhөөр.

Хэнэйшье мэдэhээр, ерэхэ жэлдэ гуримшуулагдаhан дэлгүүрэй экономикодо оролго бэелүүлэгдэжэ, али бүхы талаар хүшэрхэн эрхэ байдалай тогтохо байhаниинь ойлгосотой. Тиигэжэ саарhанай үнэ сэн, газетэ, журналнуудые хэблэдэг полиграфиин гаргаша нэн түрүүндэ дээшэлхэ болоходонь, манайшье республикада бүлэ бүхэндэ, тэрэнэй хара хүлhөөрөө олоhон мүнгэн зөөридэ хэблэл захилгын заатагүй нүлөөлхэ байhаниинь эли.

Мүн хэблэл тараагшад бусадhаа гээгдэхэгүйе оролдон, баhал түлбэриеэ ехэ болгохо түсэбтэй байна.

Эдэ бүгэдые хараадаа абажа, хүн бүхэн өөрынгөө hонирхон уншаха газетэ, журналнуудые шэлэжэ, захил хэжэ эхилбэ. Би мүнөө «Буряад үнэн» газетынгээ саашанхи хуби заяан тухай шэбшэн, хэдэн үгэ уншагшадай hонорто табиха хүсэлтэйб.

Энэ газетэ бултанаймнай мэдэhээр, Буряадтамнай үндэhэн арадай хэлэн дээрэ гаража байhан ори ганса hонин болоно. Ори ганса газетээ орхижорхихо болоо hаамнай, түрэл hайхан буряад хэлэнэймнай саашанхи хүгжэлтэ ямар юумэндэ түшэглэжэ, дэгжэжэ шадаха байнаб даа?

Манай hанахада, ямарханшье хэлэнhээ дутуугүй баян, уран хурса, урин зөөлэн буряад хэлэмнай түрэл арадаймнай уран зохёолшодhоо гү, али эрдэмтэдhээ, hургуулиин багшанар, шабинарhаа гү, али сэдьхэлэйнгээ гүн оёорhоо сэгнэшэгүй зугаа дэлгэн hуудаг үндэр наhатай үбгэд, хүгшэдhөөмнай дулдыдаха ёhотой байhаниинь зүб гэжэ хэлэбэшье, гансал тэдээнhээ бэшэл даа гэжэ бодоноб.

Түшэг тулгуури түрэл хэлэмнай бүхы буряад арадаймнай түлөөлэгшэ бүхэнhөө, тэрэ тоодо, долоотойхон долонгир үхибүүдhээ, арбан зургаатай гү, али хори гаран наhатай холшор залуушуулhаа, гургалдайдал гоё дуутай, гушаяа шахан ябаhан үетэнhөө, али бүхые алад саагуур хаймадан хаража, шэбшэжэ ябадаг ахамад манай үбгэдhөө эхи абажа, мүндэлжэ хүгжэнэ гээшэл даа.

Хүгжэлтын зогсоhон хүшэр жэлнүүдэй үедэ, түрэл хэлэеэ орхижо, hургуулинуудта заахаяа болиходонь, манай буряад арад ямар ехэ хохидолдо ороо гээшэб? Иигэжэ юунтэйшье жэшэшэгүй гээлтэ болоhон байха юм.

Хубилган шэнэдхэлгын үедэ арад бүхэнэй ухаан бодолой эли бодо болбосорон хүгжэжэ байхада, түрэл арадайнгаа үндэhэн соёл, гэгээрэлые, искусство, литературые улам саашань дэбжүүлгэ хадаа зохёохы интеллигенциин гол зорилго болонхой. Энэ хэрэгтэ түрэл хэлэнэймнай үүргэ тон ехэ!

Үргэн нэлэнхы орон сооммай боложо байhан хубилалтанууд тухай, обществын ажабайдалда ушарhан бэрхэшээлнүүд тухай бүхы олониитэдэ дамжуулан, «Буряад үнэн» газетэ ходо бэшэжэ байдаг лэ. **Республикынгаа hониниие бүгэдэндэ тараадаг агитаторнууд, пропагандистнар, элидхэлшэд, партийна эхин организацинуудай гэшүүд, КПСС-эй райкомуудай секретарьнар, тэдэнэй аппарадай хүдэлмэрилэгшэд, нютагай Соведүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, багшанар, ажалай болон дайнай ветеранууд, малшад, таряашад, алба хаагшад — бүгэдэн түрэл буряад хэлэн дээрээ уншажа шадаха байбал, захил хэхэеэ ярыт гэжэ уринабди.**

Буряад арадаймнай саашанхи дабшалта түрэл хэлэнэймнай хүгжэлтэтэй яаха аргагүй нягта холбоотой. Хэрбээ мүнөө хэн нэгэн өөрынгөө эхын нангин хэлэн дээрэ хэлэжэ гү, али уншажа hураагүй байбал, саашадаа нэтэрүүгээр хүсэл оролдолго гаргажа, ябашье ульгам бэрхэ болохонь дамжаггүй.

Энэшье талаар «Буряад үнэн» газетын үүргэ ехэ байхал даа!

Түрэл хэлэн түрэhэн дайда хоёроо
Түби дээрэ хаанашье мартахагүйш,

—гэжэ арадаймнай элитэ уран зохёолшо Николай Дамдинов бэшэhэн байдаг. Энэ тон зүб.

Буряад оронойгоо саашанхи дабшалтые бултааран оролдожо хүгжөөхэ байhан тула өөhэдынгөө түрэл хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг «Буряад үнэн» газетээ ерэхэ жэлдэ яаралтайгаар захижа уншаял!

Б. ЦЭРЭНДЭЛЭГЭЙ,
журналист.

Эдеэ хоолой программа — бүгэдын хэрэг

УРГАСАНЬ ЮУНДЭ ДЭЭШЭЛНЭГҮЙБ?

Эдеэ хоолой шухала продуктнууд болохо һү, мяха элбэг ехээр үйлэдбэрилхын тула нэн түрүүлэн адууһа малайнгаа ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ хэрэгтэй байһаймнай мэдээжэ. Тиин энэ зорилгоёо бэелүүлхын тула үбһэ болон шэмэ, шанартай элдэб зүйлэй тэжээл горитойхоноор гэхэ гү, эли адууһа малдаа бардам хүрэхөөр бэлэдхэжэ абаха ёһотойбди.

Һүүлэй жэлнүүдтэ зарим түрүү ажахынууд һүрэг адууһа малаа шэмэ шанартай тэжээлээр гүйсэд хангаһанай ашаар ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлжэ, продукци горитой ехээр үйлэдбэрилнэ. Теэд түрүүшүүлэймнай энэ онол арга олоной шадабари үшөөл боложо шадаагүй байха юм. Тобшолбол, мүнөө сагта ямар аргаар үбһэ тэжээл ехээр, шанартайгаар бэлэдхэхээр бэ гэбэл, түрүүлэн газарайнгаа ашаг шэмые дээшэлүүлээгүйдэмнай аргагүи болобо. Һүүлэй жэлнүүдэй дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, ажахынуудта илангаяа уһалагдадаг газарай ургаса биратай дээшэлнэгүй.

Мүнөөдэрэй байдалаар республика доторнай бүхыдөө 140 мянган гаран гектарай уһалагдадаг газар бии. Хэрбээ эндэһээ тогтууритай баян ургасын жэншэдгүй абтадаг байгаа һаань, гансашье адууһа малнай тэжээлээр хүсэд хангагдаха бэшэ, мүн үлүү ехээр бэлэдхэгдэхэ бэлэй. Жэл бүхэндэ ган гасуурай гасаланда ородог манай республикада уһалагдадаг газарай ашаг үрэ ехэ байха ёһотой аад, һаяһанда арайл хүрэнэгүй.

Уһалагдадаг газарай ашаг шэмые гансашье үтэгжүүлһэнэй, баян ургасатай ургамалнуудые тариһанай ашаар дээшэлүүлхын аргагүй юм. Нэн түрүүлэн хүрьһэнэйнь шанарые, бүридэлые тодорхойлжо, тарилга хэхэдээ, мүн уһалхадаа саг болзорыень наринаар баримталха эрилтэ табигдадаг.

Уһалагдадаг гэхэ гү, эли мелиораци хэгдэһэн газартаа наг шэбхэ гаргажа, минеральна үтэгжүүлгэ оруулхын хажуугаар уһалха хүдэлмэрэе тон наринаар ябуулха хэрэгтэй. Түсхайлбал, таригдаһан ургамалай үндэһөөрөө таһалгаряагүй уһаар хангагданхай байхын тула бүхы хэм хэмжүүр соонь уһалхада һайн. Хэрбээ таримал ургамалда хоро хүргэхэгүйгөөр нормо соонь уһалаад байбал, тогтууритай баян ургаса заабол абтаха жэшээтэй.

Мелиораци хэгдэһэн газараа урид тодорхойлогдоһон болзор соонь бүхы нормын ёһоор уһалжа байхын орондо хангалтагүйгөөр, бүхы заабариень хазагайруулжа уһалхадань ургасань дээшэлнэгүй. Эрдэмтэдэй хэһэн шэнжэлгын дүнгөөр газараа уһалхадаа удаадахи уһалалгаяа 5—7 хоногоор хожомдуулхадань ороохото ургамалай ургаса гектарай 4—5 центнерээр, силосэй ургамалнуудай ургаса 50—60 центнерээр доошолдог байһаниинь элирүүлэгдээ. Хэрбээ газараа 5—6 дахин уһалхадаа 2—3 болзорыень хэмһээ үлүү хойшолуулбал, ургасаяа эрид доошолуулха байна гээшэ. Манай республикын ажахынуудта иланагаяа түрүүшын уһалалга хододоо хожомдуулагдадаг болошонхой. Тиимэһээ уһалагдадаг газараймнай ургаса добо газарайхиһаа үлүү дээшэлнэгүй гээшэл даа.

Газар уһалха удаадахи болзор диилэнхидээ хүрьһэн соохи шииг нойтоной хэр нөөсэлэгдэһэнэй зэргээр тодорхойлогдоно. Тиихэдээ эндэ ургамалай үндэһэнэй гүнзэгы соохи хүрьһэндэхи шииг нойтон хараада абтадаг. Жэшээлбэл, таригдаһан ургамалай түлэг ургаха эхеэр газарай хүрьһэнэй 30—40 сантиметр гүнзэгыдэхи шииг нойтон тодорхойлогдоно. Удаань 40—50 сантиметр гүнзэгыдэхи шииг нойтоной нөөсэ хараада абтана. Хэрбээ ургамалай һайнаар ургахын тула хүрьһэн соохи гэхэ гү, али үндэһэнэйнь хэм соохи шииг нойтониинь доошолхо ёһогүй юм. Эндэ хүрьһэн соохи шииг нойтоной хэмжээн хүрьһэнэй бүридэлһөө эхитэй гээшэ. Жэшээлбэл, элһэлиг хүрьһэтэй газарай хүрьһэндэ уһан үни тогтохогүй, түргэн шүүрэжэ хаташадаг ааб даа. Харин шабарлиг байбал, уһаниинь хүрьһэн соогоо удаан болзорто байха болоно.

Буряадай туршалгын-мелиоративна станциин эрдэмтэдэй хэһэн шэнжэлгэнүүдые зэргэсүүлэн харахада, манай республикада уһалагдадаг газарай хүрьһэн соохи шииг нойтон 70 процентһээ, харин огородой плантацида 80 процентһээ доошолхо ёһогүй юм.

Газар уһалха удаадахи болзорыень тодорхойлхо ондоошье онол арга бии байха. Зүгөөр эндэ эмпирическэ коэффициентыень тодорхойлхоор тусхай туршалга хэхэ хэрэгтэй. Манай лабораториин хүдэлмэрилэгшэдэй шэнжэлгэ хэһэнэй ёһоор, олон жэлэй уһалагдадаг һайжаруулагдаһан бэлшээридэ оршон тойронхи байгаалиин 1 градус дулаан байхадань, гектарай дунда зэргээр 2 кубометр уһан гаргашалагдана. Ургамалай үндэһэнэй оршон тойронхи хубида шииг нойтоной хэмжээе, мүн газаа хэды шэнээн дулаан байһыень мэдэжэ абабал, удаадахи уһалалгын болзор тодорхойлхоор юм. Теэд республикымнай ажахынуудай агрономическа албанай хүдэлмэрилэгшэдые хэрэгтэй баримтануудаар хангадаггүй байһанай хойшолонгоор уһалагдадаг газарнай ямаршье гуримгүйгөөр ундалуулагдажа, биратай дүн түйлэгданагүй гээшэ.

Саашань хэлэхэдэ, газар уһалдаг машина, түхеэрэлгэнүүдэй операторнуудай хүдэлмэри тон буруугаар эмхидхэгдэнхэй. Эдэнэрнай лаб ургаса дээшэлүүлхээр гэхэ гү, али газарай хүрьһэндэхи ургамалда хэрэгтэй шииг нойтыень нэгэл хэмдэ байлгахаар поли, плантаци уһалнагүй, харин гектарайнь хэмжээе хараада абажа (энэл хэмжээгээр салин түлбэри абадаг) газараа ундалуулна. Олонхи ушарта гектарай хэмжээгээр ехэ газар уһалхын тула газар ундалуулха гэхэ гү, али гектар бүридэ хэды кубометр уһа гаргашалха нормоёо доошолуулжа, бүдүүлигээр хазагайруулна.

Газар уһалха элдэб олон түхеэрэлгэнүүдые хүдэлгэхэдөө хирэ-хирэ болоод лэ шалгажа байгаагүйдэ газарай хүрьһэн һайнаар нэбтэ уһалагданагүй. Минии һанахада, уһалагдадаг газартай ажахынуудта баян ургаса хуряахын тула уһалха хүдэлмэрэе һайнаар, эрдэмтэдэй заабаряар ябуулбалнь, ашагтай байха бэлэй. Хэрбээ саашадаа газараа ундалуулхадаа урдынгаа дутагдалые дабтажа байгаа һаа, хэзээдэшье тогтууритай баян ургаса абтахагүй.

Үшөө ямар ушарһаа уһалагдадаг газарай ургаса дээшэлнэгүйб гэхэдэ, үрэжэлынь, хүрьһэнэйнь бүридэл хараада абтанагүй. Манай республикада уһалагдадаг газарнай диилэнхидээ гол, мүрэнэй эрье зубшан нэмжыдэг гээшэ. Тиин эрье шадархи газарай хүрьһэн үрэжэлтэй, ногоонойнь шанаршье һайн байдаг. Харин гол, мүрэнэй эрьеһээ холодожо саашалха бүреэ газарайнь хүрьһэн дабһатай гэхэ гү, али хужарлиг, ургасань муу, ногоониинь шэнгэнээр урганхай байдаг юм. Тиимэһээ иимэ хужарлиг газарайнгаа үрэжэлые үндэһөөрнь һайжаруулха гээшэ шухала гээд тоолонобди. Нэгэдэхеэр, хужартай газарай хүрьһэндэ избёосхо хэрэглэжэ, органическа болон минеральна үтэгжүүлгэ нормо соонь оруулжа тарилга хэхэдэ, аша үрэтэй байха юм.

Саашадаа уһалагдадаг газарай ургаса дээшэлүүлхын тула республика доторой газар уһалалгые түргэн түсэблэхэ тусхай албаниие байгуулбалнай, уһа сасаха түхеэрэлгэнүүдэй, машина агрегадуудай операторнуудай, машинистнуудай хүдэлмэри гуримшуулагдажа, урдымнай дутагдал үндэһөөрөө усадхагдажа боломоор һэн.

В. ХУЛУГУРОВ,
Буряадай туршалгын мелиоративна станциин лабораторие даагша.

«Түүхэтэ үнэн зүбые һ...

ЗҮБӨӨР ШИИДХЭГД... ГЭЖЭ НАЙДАНАБ...

СССР-эй Верховно Советэй Национальностьнуудай Советэй Түрүүлэгшэ Р. Н. Нишановта республикын олониитын элитэ түлөөлэгшэдэй, партиин, ажалай ба дайнай ветерануудай эльгээһэн бэшэгээр бүгэдэ зондо хандаһаниинь һайшаалтай. Энэ политическэ удха шанартай бэшэгые республикымнай дээдэ шатын эмхи зургаануудай хараада абажа, элдэб түхэлэй зүблөөн, хуралнууд дээрэ зүбшэн хэлсэһэниинь бэһал зүйтэй.

Таблаад гаран жэлэй саада тээ хуули бусаар совет арад зондо хорша, илангаяа бага яһатанай ажаһуудал, ёһо заншал, хэлэ бэшэг гэхэ мэтые дура зоргооро эбдэһэн ушар байдал ехэхэн хохидол хойшолонтой. Тиимэһээ эдэ бүгэдые түүхын тела баримталан, мүнөөнэй залуу үетэндэ дамжуулха, ойлгуулха шухала. Юундэб гэхэдэ, мүнөө үеын залуушуул түрэл арадайнгаа ёһо заншал, һуудал байдал, хэлэ бэшэг зарим газарта оройдоо мэдэхэгүй шахуу, заримашуул мэдэхэшье һаа, хэрэглэхээ болиһон гээшэ. Гол түлэб, гансалородой болон гадаадын соёл тээшэ тэдэнэр тэгүүлдэг болошонхой. Энэнь муу бэшэ юм бээ. Гэбэшье арадайнгаа ёһо заншалда тэхэрюулхэ шухала. Теэд эдэ ёһо заншалнуудые һэргээхэ гээшэ хүндэ.

Национальна политикые дээрэһээ хэтэрүүгээр хазагайруулһанай гэмээр манай зүблэлтэ гүрэндэ арадуудай хоорондо үндэһэ яһанай илгаа гаргаха ябадал үшөө усадхагдаагүй байһаар. Тэрэ тоодо Буряад оромнайшье оролсоно. Яһатан бүхэн нэн түрүүн өөрын хэлэ харилсаатай, зан абаритай, заншалтай, сэдьхэл бодолтой гээшэ гүб даа. Нэгэниинь нүгөөдэ ондоо яһатанаа доромжолхо, илгаха, дээрэлхэхэ ушар хэаһаһаа үндэһэтэй, эхитэй гээшэб? Бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Буряадай түүхэдэ хиһээ абаад няажархиһан панмонголизм гэһэн политическэ термин тусхай политическэ урасхал болоод ябаа. Тиигэжэ хэды сэнтэй национальна кадрнууд абтаа, хайра гамгүйгөөр гэмнэгдэжэ, 30—50-яад онуудаар хосорооб даа?

Гэхэтэй хамта нэгэшье зэмэгүй арад зоной дунда эрдэм бэшэг, ном заажа, һургажа байһан жиирэй «хара» хүнүүдшье шажан бурхан номножо дэлгэрүүлнэ гэгдээд, буруу үзэлтэн болоод, шорон түрмэдэ, сүлэлгэдэ 2—10-аад жэлээр эрхэеэ хаһагдажа хаагдашадаг, туугдашадаг хатуу үе байгаа. Эдэмнай хуушан монгол, түгэд хэлэ бэшэг мэдэхэ эрдэмтэй зон байгаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай шэрүүн жэлнүүдтэшье бэһал тиимэрхүү байдал тохёолдодог бэлэй. Үдэшэндөө эжы, эмгээ, эгэшэ, аханартаяа элдэб эсээр, үлүү булуу юумэ, һанаһанаа шангаар хөөрэлдэхын аргагүй һэн. Жэшээни «үлүү юумэ бү дүүгэрэ, сонхо доромной гэрэ, энэ («нютагай «эдэбхитэд») шагнажа ябадаг болонхой гээд, таһа хорижорхидог һэн. Нютаг бүхэндэ «шагнаашад», «хобуушад» (худал, үнэниие илгахагүй хүнүүд. Мүнөөшье зариманиинь амиды мэндэ ажаһуудаг) байгаа. Тэдэнэй хоблолгоор олон хүнүүд хэрдагдажа, түрмэдэ һуудаг, сүлэлгэдэ яоуулагдадаг байһан гээшэ.

Эртэ урда сагһаа буряад зон нүүдэл байдалтай, тарюу ажаһуудалтай пэн шуу даа. Буряад зоной газар дайда баруун хойноһоо Енисей мүрэнһөө эхилээд, зүүн ур... рэн хүрэтэр ... байгаа. Тиимэ... ажаһуудаг газ... хубида хубаа... дын дура гү... Шэтын буряад... публика рүүга... тэ урдаһаа н... аха дүүгэй хо... гуурһараа нэг... сашагүй. Сэхы... яад жэлэй ... Эрхүүгэй обл... захиргаануудт... нуудые дамжу... гынь нюдэн ... Тиимэһээ Ула... Совет оронойн... хото городууд... гэжэлтэй, бэли... эрхим һайнаар ... лэ.

Эдэ хоёр окр... ной аймагые, Б... хэли дээрэнь ... лээр Буряадай ... мэдэлдэ оруули... депутадууд, мү... бликын, Агын б... дын национальн... захиргаанай уд... хемтэржэ, СС... РСФСР-эй Верхо... тэ сэхэ хандаж... энэ асуудалые ... тулаа. 1923 оно... лээрнь үлэээ ... табиха, 1937 ... хуули буса тогто... хын тула үсэд ... гэжэ найданаб...

Тиигэбэл, эконо... логическа асууд... талаһаа зүбөө... соёлой, эрдэмэ... уран зохёолой ... хэн түлхисэ бол... лэй.

Г-Б. ...

Зэдын район, ...

НЮТАГАЙ ЗОНТОЙ ЗҮБШ...

Буряад-Монголой АССР-ые дүрбэн ондоо хуби болгожо хубааһан ушар гансашье национальна бэшэ, харин экономическа, политическэ удха шанартай. Жэшээнь, Усть-Ордын национальна округой таһаран гарахада республикын ороохо таряа ехээр абадаг газар ябашоо. Үнэн дээрээ эндэхи зургаан районууд мүнөөнэй манай республикын бүхыдөө абадагһаа ехэ таряа үйлэдбэрилнэ. Агын округ таһалхадаа республикын мал ажалай һалбари нилээд доройтуулһан байха юм.

Энэ ушарһаа боложо, мүнөөнэй манай республика үйлэдбэриин-экономическа үндэһэ һууригүй болоо гэжэ һанагшаб. Энэл шалтагаанһаа уламжалан, манай республикын экономикын хүгжэлтын дүнгүүд Россиин Федерациин хизаар, область болон автономито республиканууд соо нилээд доогуур. Тиихэдэ Сйхон ёһотойл буряадай газар байһан гээшэ. Энээниие Эрхүүгэй областиин бүридэлдэ оруулхадаа шэнээр байгуулагдаһан округые Буряадай республикатай нэгэ хилэтэй байлгахагүй гэһэн зорилготой байгаа хаш. Иигэжэ Бай... хоёр таһалагдажа, хоёр ээзтэй...

Үнэн дээрээ манай буряад... эрмэлзэлтэй гээшэ. Дурсагдаһа... һаа олон хүнүүд манай респ... амжалтатай хүдэлжэ байдаг. Ур... дуудые ондоо тээшэнь гаргад... Жэшээнь, Качугай районой ол... дууд малаа туугаад тэрьедэжэ... руу ерэһэн байна. Гэбэшье му... мэн хубилаа гээшэ ааб даа. Э... лые нютагай зонтой зүбшэжэ ш... той. Зариман республикын мэд... дурагүйшье байжа болохо.

Эдэ хоёр округ болон Ойхо... байгаа һаа, республикын эконо... хүсэтэй болохо һэн. Эндэһээ ... һуудал байдал һайжарха, ёһо ... хүгжэхэ һэн. Энээн тухай «Бурі... зетэдэ олон хүн өөһэдынгөө ... лэнэ. Тэдэ тон зүб гэхэ байна...

И. КО...
партиин, дайнай, ажалы...

ЗҮРХЭТЭЙШҮҮЛЭЙ ЗАМЫНЬ ҮРГЭН ДАА

Ага-Хангил нютагай нэгэ тохой булан болохо Жэбхээһэн хүнды эхин тээшээ ой модотой болошоно. Эгээл эндэ, оин захада гэхээр хонишоной бууса түхеэрээтэй. Хоёр байшан гэр, хониной байра, хотон, үбһэнэйнь хорёо соо хуряагдаһан хэдэн һүри тэбхынэ. Юрын лэ үбэлжөөн. Зүүн урдаһаань гүбээ тойрон буухада буусын үдхэн ногоон соо һаяхан ябаһан косилкын мүр элихэнээр аржыжа байба. Эндэ «Победа» агрофирмын эгээл дүршэлтэй хонишодой нэгэн болохо Чингис Цыбеновэй үбэлжөөн юм. Мүнөө Чингис гушаад жэл шахуу түрэл колхоздоо хонишоноор хүдэлһэнэй удаа, хүндэтэ амаралтада гарабашье, энэл буусадаа Баатар хүбүүнэйнгээ туһалагшаар хүдэлжэ ябана.

Маанадан буусадань ерэхэдэ, Чингис Батоев Т-40 трактораа заһабарилжа байба. Мүн Баатаршье бага тракторайнгаа хажууда юушьеб хэнэ. Хонишодтой мэндэшэлдээд, хэдэн асуудалдамнай харюусахыень дурадхабабди.

Корр.— Хони үсхэбэрилгэ хадаа манай округой ажахы бүхэнэй гол һалбари болоно гээшэ. Энэ һалбарияа ямагтал таанад шэнги хонишод лэ хүгжөөжэ байдаг ааб даа. Танай гэр бүлын бригадын амжалта мүнөө ямар гээшэб?

Ч. Цыбенов:— Юун тиимэ ехэ түйлалта байба гээшэб. Юрын лэ хонишод гээшэбди.

Б. Цыбенов:— Мүнөө жэл бидэ 100 эхэ хонин бүхэнһөө 103 хурьга абаад, тэнжээгээбди. Нооһон хайшалагдаа, тушаагдаа. Ихэдээ түсэбөө дүүргээбди. Хонимнай ерэхэ жэл һүүлшынхеэ, зургаадахяа хурьгалха юм.

Корр.— Зунай хоһада хонидоо таргалуулжа, хүшэлүүлжэ абаха гээшэ тон шухала гэжэ мэдэнэбди. Танай һүрэг ямар бэ!

Ч. Цыбенов: Мүнөө бэлшээриин үедэ бараг ааб даа. Гэбэшье манай зуһалан, хүбшэ соо түхеэрэгдэнхэй ха юм. Тиимэһээ бэлшээримнай түргэн хагдардаг. Хүбшын ногоон талынхида орходоо хүнгэн шанартай. Тиигээдшье эндэ тиимэ уужам дайда байха һэм, хонидойнгоо хажуудань лэ саг үргэлжэ ябаха баатай болонобди. Августын тэн бэгаар зуһалан шадархи бэлшээридэ хонидой эдихэ юумэн дууһантадаг. Эдэ үдэрнүүдтэ буусадаа хонидоо асаржа, хэнзэ ногоондо бэлшээжэ захалхамнай. Тэрэ болотор эндэхи сабшалангай ногоо хуряаха ёһотойбди. Тала уужам газарта зорюута намаржаанда гэжэ буудаг ааб даа. Манай эндэ тиимэ ойлгосошье байхагүй. Минии һанахада, энэ байһан газарнай хониндо таарамжагүй шэнги. Хүбшэ хабшал байхаһаа гадна тойроод тарян. Таряаланда оруулхагүйн түлөө тэмсэхэш. Манай хониндо таригдаһан зелёнкын поли байхагүй. Иигээд байхада хонидоо хүшэтэйгөөр ороондо оруулха гээшэ нилээд бэлэн бэшэ байдаг. Үнэн дээрээ хонин намарай һэрюундэ һайнаар бэлшээжэ, хүшэ ородог юм. Теэд эгээл энэ үедэ бүхы хэлэһэн юумэнэй хажуугаар хурьгадһай һэад ушаруулна. Манай колхоз хурьгадаа сентябриин тэн болгожо һурэнһөө илгадаг заншалтай.

Корр.:— Зай, энэ жэлдэ хэды шэнээн тэжээл нөөсэлхэ түсэбтэй хүдэлжэ байнабта!

Б. Цыбенов:— Жэл бүри һүрэг хонидтоо хүсэд хүрэхэ үбһэ бэлэдхэдэгбди. Хамта дээрээ 30-аад һүри, ондоогоор хэлэбэл, 800-гаад центнер болохо ёбза. Мүнөө жэл маанадта хамһалсаһан зонтойгоо өөһэдөө тоссоогоо хэхэмнай. Тиихэдэ, сабшаһан үбһэеэ колхоздо тушаахагүй тухай зүб шиидхэбэри түрүүшынхеэ суглаан дээрэ абтаа.

Корр.:—«Победа» агрофирмэдэ шэнэ юумэн заал һаа мүидэлдэг ааб даа. Энээнһээ уламжалан, ажахыдаа боложо байһан хубилалтанууд тухай хөөрэжэ үгыт. Арендэ тухай ажахын бэшэшье шэнэ онол арганууд тухай.

Ч. Цыбенов:— Мүнөө болотор бидэ хонишод, малшад сабшаһан, өөһэдынгөө гараар бэлэдхэһэн үбһэеэ колхоздоо центнер бүхэнэй 2 түхэриг тухай үнэ сэнтэйгээр тушаадаг байгаабди. Тушаахадаашье тэрэ үбһэмнай хорёо хуһамаг соомнай үлэдэг һэн ааб даа. Энэл үбһэеэ үбэлдөө хонидтоо үгэхэдэмнай, центнерынь 4 түхэригтэ болошоод, маанадай олзоһоо дарагдадаг байгаа. Тон гайхалтай юумэниинь гэхэдэ, өөһэдөө үбһэ бэлдэдэггүй малшад бариишатай болошоод байха. Энээнтэй эбсэхын аргагүй.

Корр.:— Епотой арендатор тон үсөөн. Жэшээнь, Зүдхэлиин Жамбалдоржиев, Сагаан Шулуутайн Дамдинов гээд лэ дүүрэшэхээ панаха. Теэд эдэ арендаторнуудай ажахынуудтай хэһэн харилсаануудта бага бэшэ шиидхэгдээгүй асуудалнууд бии байха.

Ч. Цыбенов:— Бишье тиигэжэ һананаб. Хаража, дуулажа байхада арендатор гээшэш гээд колхозууд мүртэй туһа хүргэхэгүй аад, һүүлдэнь олзоһсонь дараха, хубаалдахадаа бэрхэ байдаг ааба. Иимэ арендын байхада зоншье шархуу байна. Тиимэһээ хүдөө ажахын продукциин ехээр элбэгжэхэгүй байһаниинь эли. Манай колхозой хонишод арендатор болохоёо ехээр эрмэлзэдэггүй гэжэ һанахаар. Хуушаараа, олзынгоо хори гаран хуби абаад лэ, колхозойнгоо дали доро байһаниинь найдамтай шэнги болодог. «Үглөөдэрэй өөхэнһөө мүнөөдэрэй уушханиинь» дээрэ гэдэгтэл ушар ха юм даа.

Корр.:— Бүхы манай хүдөө ажахыда, бүхы арадай ажахыда хубилалта боложо байха гээшэ. Удангүй дэлгүүрэй экономикын гуримда орохобди. Манай область, округ сүлөөтэ экономикын хизаар болон сонсхогдохо. Иигээд байхада хонишон бүлын багахан бригаданууд ажалаа ямараар эмхидхэжэ, шэнэ гуримай, сүлөөтэ хизаарай аралгаа наймаанда таарал орожо шадаха гээшэб!

Ч. Цыбенов:— Түрүүшын үедэ колхоз, агрофирмынгээ бүридэлдэ хүдэлөө һаа, бараг юм ааб даа. Тиигээдшье арендатор, кооператор, тиигээ тиитэрээ таряашанай ажахынууд хууляар хамгаалагдаагүй байна гээшэ. Гэбэшье саашадаа эндэ зүрхэтэй, ажалша бэрхэ, зааришэл хүнүүд шалгаран гараха ёһотой. Иимэ зон таряашанай ажахы байгуулаа һаа, өөрынгөө эрмэлзэлдэ хүрэхэ, хуби заяанайнгаа ёһотой эзэн боложо шадахал даа.

Б. ДАБАСАМБУЕВ,
Б. ГАРМАЖАПОВ хөөрэлдөө хэбэ.

Ккрозэй нэрэмжэтэ түмэр зүйлнүүдэй завод гаргадаг продукциингаа шанарые һайжаруулха хэрэгтэ горитой анхарал хандуулдаг юм. Предприятиин мэргэжэлтэд продукциин түхэл шэнжыень һайжаруулха, уран гоёор шэмэглэхэ талаар нилээн хүдэлмэри ябуулна. Тэдэнэрэй зохёоһон дурадхалнуудай ёһоор зурагшад амһарта шэмэглэнэ. Бригадир М. Е. Спастинагай хүтэлбэри доро зураашад заводто гаргадаг продукци шэмэглэн гоёно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Бригадир М. Е. Спастина.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

Ю. Е. Янзытов Хандагатайн леспромхоздо модо отологшоор 17 жэлдэ хүдэлжэ байна. «Забайкаллес» нэгэдэлэй модо отологшодой дунда үнгэрэгдэһэн мүрысөөндэ байгша ондо эрхимлэжэ гараа һэн. Тиин бүхэсоюзна мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэжэ, тэндэ табадахи һүури эзэлээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: зүүн гарһаа Ю. Е. Янзытов, С. Хлебников, А. Даутов.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

ЛЕНИН БИДЭНЭРТЭЕЭ ...

Цивилизованна общество болохо гэһэн өөһэдымнайл хүсэл эрмэлзэлтэй оройдоо таарагүй Лениндэ хорша муу муухай ябуулгануудай һүүлэй үедэ ушардаг болоһоноор һанаагаа зобожо байһанаа, Россиин Компартиие эмхидхэн байгуулгын съезд дээрэ олон делегадууд хэлээ һэн. Ямар нэгэ хүнэй дурасхаалые үлүү гэрэмээр гоёон шүтэхэ ябадалые би буруушаанаб, тэрэ тоодо эдэ үгэнүүдни Ильичтэ хабаатай гэжэ делегадуудай нэгэн хэлэһэн байна. Тиигэхэ зуураа манай түүхын эгээл орёо асуудалнуудые һайн һаналтайгаар шэнжэлээ, зүбшэн хэлсээ гэжэ тэрэ уряалһан байха юм.

Хүшөөнүүдые бузарлалгын, элдэб зиндаагай ажал ябуулагшадай зурагуудые зэрлиг муухайгаар үгы хэлгын, политическэ ажал ябуулагшын болон хүнэй нэрэ бузарлалгын бодото дээрээ хуулита байдалай ёһо гуримуудта дүтэшье бэшэ байһаниинь КПСС-эй ЦК-гай Ниитын эрдэмэй академиин социальна психологиин болон политикын социологиин кафедрын үнгэргэһэн асуултын дүнгүүдые согсолон шэнжэлээд байхада тодорно.

Хубисхалай вождиин ажал ябуулгые, нэрэ хүндые, тэрэнэй теоретическэ баялигые тон һайнаар, юрэ һайнаар сэгнэлгэһээ арсаха ушарнууд 1988 онһоо хойшо улам олшороо гэжэ дээрэ дурсагдаһан шэнжэлэлгын дүнгүүд харуулна гээд социологууд тоолоно. Тиигэбэ яабашье байгша оной июнь соо асуултада хабаадагшадай хахадынь һайнаар, муугаар 17 лэ процентнь сэгнэдэг байгаа һэн. «Муу бэшээр, һайнаар сэгнэнэбди» гэжэ асуудалнуудта харюусагшадай 27 процентнь хэлэһэн байна. Юһэн процентнь харюу үгэжэ шаданагүйбди гэжэ мэдүүлээ.

Үндэһэн шухала баялигуудай бата бэхи байһаниие, мүн тэдэнэй бодото үнэ сэнгээ алдажа эхилһэниие шэнжэлэлгэнүүдэй дүнгүүд харуулба. Тиигэбэшье нэгэдэхинь үшөөл гол юумэн байһан зандаа. Олониитын болон тусхай ухаан бодомжын байдал бүхы дээрэнь абаад харахада, социалис шэлэн абалгын болон коммунис ерээдүйн баялигуудай үндэһэн дээрэ обществоёо нэгэдхэхэ арга боломжо бии гэжэ элирнэ. Ниитын ухаан ... жуу талын дээд... дые» — олониит... гиие абахада, ... бэшэ, харин оюу... лой талаар гол ... болоо.

Эдэ бүгэдэдэ ... нөө сагай бодо... үзэгдэлнүүдһээ ба... до мэдээсэлнүүдые... тараадаг хэрэгсэл... ухаан бодолдо ... лөө үзүүлдэг бай... дыдаа. Тэдэнэй ... дүүлэгдэһэн зоной... бэеэ абажа ябалгы... ажал ябуулгын гур... дай эрилтэнүүдһээ... римталдаг хараа... һаань ондоошог би... водохи болон хэо... ондоо бодолтой б... хоорондоо илгаат... шэ. Манай түүхэтэ ... гые, Лениние, ... циализмые манай ... журналнуудта, теле... нуудта шүүмжэлэх... дай хайшаагаар ... һаниие шэнжэлэлгы... энэ талаар абаад ... һонирхолтой. Унша... лон харагшадай 18 ... шүүмжэлэл зүб ... харин 24 процент... на. 'Шүүмжэлэлд... һайнаар 21 процент... центнь буруушаан ... жэ элирүүлэгдээ.

Ниитын һанамжа... талаар абахада, ... лэлэй хэр зүб бай... байна: тэрээниие... асуултада хабаад... процентнь, буруу ... центнь, бага зэрэ... гурбанайнь нэгэн ...

Асуултын дүнг... олондо мэдээсэлн... рүүлэн тараадаг ... бодото ажабайдал... рэгэй, ушарай зал... рим асуудалнуу... олониитын хараа... һаа ондоо, үгы ... нэгэ политическэ... лагшын дан дээрэ... али дан ехээр ... түхэл маяг бай... дүүлнэ. Зай яахаб... тын ухаан бодол... дабшаха зэргэтэй ... гөөр юумэндэ зүб... байдалһаа үндэһ... ёһотой ааб даа.

А. ...
ТАСС-ай ...

ХАРААЛАГДАҺАН ПРОГРАММАЯ БЭЕЛҮҮЛЖЭ...

НИИДЭЛГЭ ЗАЛАН ХҮТЭЛБЭРИЛГЫН ТҮБ, (ТАСС). Сентябриин 17-ной 16 саг 43 минутада (Москвагай саг) «Мир» гэжэ эрдэм-шэнжэлгын хүтэлбэрилэгдэдэг комплексһоо «Прогресс М-4» ашаанай автоматическа корабль таһалагдаба.

Ашаа буулгаха, станциие түлишөөр, кислородоор хангаха, эдихэ уһа юулэжэ абаха мэтын хараалагдаһан бүхы хүдэлмэри хамтын ниидэлгын үедэ хүсэдөөр бэелүүлэгдэбэ. «Прогресс М-4» онгосын хүдэлгэгдэдэг түхеэрэлгын туһаламжаар орбитальна комплексын ниидэлгын зам заһагдаһан байна. Онгосын ниидэлгэ сентябриин 20-до дүүрэхээр түсэблэгдэнэ.

Бэеэ даагаад ниидэлгын үедэ плазмые искусственна аргаар бии болгохо хүдэлмэриие шэнжэлгээр туршалга хэгдэхэ. Энээниие бэелүүлхын тула залгагдадаг узелай һууриде туршалгын түхеэрэлгые экипаж хабсарган байна.

«Мир» комплексын экипаж замбуулинай вахтада долоодохи недели үнгэргэбэ. Геннадий Манаковай ба Геннадий Стрекаловай мүнөөдэрэй хүдэлмэриин үдэр медицинскэ шалгалтануудһаа эхилбэ. Онсолбол, велоэргометртэ физическэ тодорхой ашаа үргэхэ үедэ экипажай командирай шуһанай гүйсын системэ шэнжэлэгдэһэн байна.

Галлиин арсенидай полупроводниково материалые ургуулха туршалга «Галлар» түхеэрэлгэ дээрэ сентябриин 12-то эхилээд, мүнөө үргэлжэлүүлэгдэнэ.

Космонавтнуудай бэе тамир һайн, орбита дээрэ ябуулагдажа байһан хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэһээр.

АРМЕНИИН ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ХАНДАЛГА

«Армян арадай һунгамалнуудые ба Карабахай арадай хуулита эрилтэнүүдые аршалжа, дуугаа үргэхэ» уряатайгаар СССР-эй Верховно Советэй сессидэ, союзна республикануудай Верховно Советтэ, дэлхэйн оронуудай парламентнуудта, ООН-ой хүнэй эрхые аршалдаг комиссида Арменийн Верховно Совет хандаба.

«НКАО-гай доторой политическэ, экономическа, соёл болбосоролой, этнографическа асуудалнууд имагтал буу зэбсэгэй хүсөөр мүнөө шиидхэгдэдэг болонхой,— гэжэ Хандалга соо тэмдэглэгдэнэ.— 1989 оной январьһаа облсовет үгы болгогдонхой, засагые Советүүдтэ дамжуулан үгэхэ хөөрэлдөөнүүдтэй зэргэ Карабахта ба автономито областьдо нютагай хүтэлбэриин органуудые үгы хэхын тула сэрэг хэрэглэгдэнэ».

СССР-эй арадай депутадууд З. Балаян, В. Амбарцумян, С. Саркисян болон В. Григорян гэгшэд Москвада үлэсхэлэн байдал соносхоо гэжэ документ соо хэлэгдэнэ. «Энэ ушар ябадал хадаа тодорхой засаг түрын политическэ наадые буруушаан, шоо үзэлгэ болоно»,— гэжэ Хандалга соо хэлэгдэнэ. Демократическа тэмсэлэй ондоо түхэл маягууд барагдаагүй гэжэ тоолоод, үлэсхэлэн байдалаа болюулха уряатайгаар Армениин Верховно Совет СССР-эй депутадуудта хандаба.

(Арменпресс — ТАСС).
Ереван.

АГРОПРОМБАНК АКЦИОНЕРНЭ БОЛОБО

СССР-эй гүрэнэй банкда сентябриин 17-до акционернэ коммерческэ агропромышленна банк бүридхэлдэ абтаба. СССР-эй гүрэнэй тусхайта агропромбанк байһанаа акционернэ болгогдоһон энэ банк 8 миллиард түхэригэй уставной жасаһаа ажал ябуулгаяа эхилхэ байна. Ороной агропромышленна комплексдо хабаатай 3,5 мянган предприяти, нэгэдэлнүүд, холбоонууд, колхозууд, совхозууд, банкнууд ба бусад эмхинүүд энэ банкын акционернүүд болобо. Кредитно-мүнгэн һангай шэнэ эмхи зургаан хадаа аграрна секторэй социально-экономическа зорилгонуудые шиидхэлгэдэ туһалжа, акционернүүдэйнгээ аша туһые хангаха зэргэтэй.

(ТАСС-ай корр.)

ОЛООР ХАБААДУУЛХА

Хүдэлмэришэдэй ажаллаха эрхэ байдалые һайжаруулха, элдэб түхеэрэлгэнүүдые нарижуулха, шэнэ техникэ, түрүү технологи нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ локомотив-вагон заһабарилгын заводой шэнэ юумэ үүсхэгшэдэй оруулһан хубита горитой байха. Ороной түмэр замай заһабарилгын предприятинуудай урлан нарижуулагшадай коллективүүдэй дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ заводой шэнэ юумэ үүсхэгшэд эрхимлэжэ, Зам харилсаанай министерствын, түмэр замай транспортын хүдэлмэришэдэй профсоюзай ЦК-гай диплмоор шагнагдаа һэн.

Үнгэрэгшэ жэлдэ урлан нарижуулгын 651 дурадхал оруулагдаа бэлэй. 535 дурадхал үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэжэ, 615,9 мянган түхэригэй экономическа ашаг үрэ абтаа. Урлан нарижуулагшад А. И. Стручков, А. А. Сычев, В. Н. Белоусов, М. В. Назарчук, О. Н. Фалилеева гэгшэд экономическа ашаг олзо ехэтэй дурадхалнуудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлээ. Шэнэ юумэ үүсхэгшэдые эдэбхижүүлхын тула элдэб харалгаконкурснууд үнгэргэгдэнэ. Теэд иимэ конкурсдо залуу мэргэжэлтэд олоороо хабаадалсанагүй. Хоёр мянган шахуу залуу хүдэлмэришэдэй, мэргэжэлтэдэй оройдоол далаадынь урлан нарижуулагшад юм. Тиимэһээ ВОИР-ай заводой бүлгэм тэдэниие энэ хэрэгтэ хабаадуулхын тула материальнаар урмашуулха гурим зохёохоор хараалаа.

Т. СОБИНКОВА.

Буряадай АССР-эй Верховно Совет тэ

БЭЛДЭ БЭЛЭН ГҮБДИ?

й АССР-эй Верховно барилгын, архитекту- по байрын-коммуналь асуудалнуудай та иссиин заседани бо- дэр байрын-комму ахын хүдэлмэриие а хэмжээнүүд ту- далые хаража үзэбэ. жилкомхоз» гэжэ тер на үйлэдбэриин нэ- генеральна директор ьев элидхэл хээ.

зобрдохи түсэбтэ та- республикын гэр фонд 1,2 дахин ургаа, Соведүүдэй байрын фонд 1,4 дахин дээ- Инженерно түхеэрэлгэ үүдээр хангагдаһан нилээд ургэдхэгдөө. шита һүүлэй жэлнүүд- публика дотор, мүн хотодо байрын гэр- барюжа, ашаглалгада заһабарилха хэрэг үдэжа, тон хүндэ хү- тохёолдонхой.

бликымнай бүхы хото уда, хүдөө нютагуудта албариин эмхи зургаа- далдаг гээшэ. Зүгөөр материально-техническэ һүүри муутай байхаһаа түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүү- гарданагүй, жэжэ тех- материальна нөөсэнүү- запасной частьнуудаар на гэжэ элидхэлшэ хэ-

нкэ буридхэлэй бюро- мта мэдээнүүдээр рес- дотор 47,4 мянган, Улаан-Үдэдэ 28,2 мян- дүрбэлжэн метрэй гэр үүд үмхиршэнхэй. Нор- заһабарилгадаһанай ёһоор, тэдэ 80—100 мянган метр байрын гэр- заһабарилагдаха ёһотой ээдэ зэргээр 20 мянган жэн метр гэрнүүдтэ ка- заһабари хэгдэнэ. Ду- заһабарилагдаһанһаа, барилгын муу шанартай аа, түмэр хоолой сор- жэбэрһэнһээ улам- гансал Улаан-Үдэ хото- мянган дүрбэлжэн метр тэй байрын гэрнүүдтэ нэ түхеэрэлгэ хэрэг- заһагдахаар, һэлгэгдэ- болонхой. Материально- ескэ нөөсэнүүд үгы гэхэ дуталдана гэжэ шал- барижа, «Бурятгражданст- нэгэдэл капитальна заһа- хэ хүдэлмэриин, хэм- үргэдхэхэһөө байтагай, орнһон байха юм. Энэ нэгэдэл 4,3 миллион тү- ажал хэхээр хараална. нэгэдэлэй хүтэлбэриин хэй ёһоор, юрэнхы- 1990 оной түсэбэй дүүр- бэлдүүлэгдэхэ түйлдэ Юундэб гэхэдэ, бай- гэрнүүдые капитальнаар рилхын тула Главбурят- дулаасуулгын приборнуудаар, шиферээр, барилгын шэлээр, бэхилэлгын армагуудаар линолеумуудаар огто хангагагүй. Нормын үндэһөөр 125 тупай орондо 30 туп шифер, 933-най орондо 319 киловаттын радиаторнууд, 12,5 мянганай орондо 5,9 мянган дүрбэлжэн метр шэл, 420-ной орондо 189 унитаз гэхэ мэтэ дутуу үгтэһэн байгаа. Гагналгын электродууд, бэхилэлгын армагууд, кальциин карбид, хлорно избёосхо, бүлүүрнүүд, уһа халаадаг түхеэрэлгэнүүд, ртутна лаампанууд ба бусад зүйлнүүд тон багаар үгтэнэ.

Бензинэй дуталдаһан дээрэһээ тусхай автотранспорт дүүрэн хүсөөрөө хүдэлгэгдэнэгүй, коммуникацинууд ба объектнүүд дээрэ тохёолдоһон эбдэрэлгэнүүдые усадхаха бригаданууд саг соогоо эльгээгдэнэгүй.

Байрын гэрнүүдые барилгын хангалтагүй муу шанартай байлга эгээл орёо асуудалнуудай нэгэниинь мүн. Эдэ бүхы дутуу дунданүүдые, голодоһо гаргалгые, проектнэ алдуунуудые усадхахын тула гэр байра ашаглалгын эмхинүүд горитой мүнгэ зөөри гаргашалха баатай болодог. Гэр баридаг предприятинууд өөһэдын үйлэдбэриин баазагүй байһаар.

Гэр байрын фондые байгуулха, үргэдхэхэ талаар арадай депутадуудай городской болон районно Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй хүтэлбэрилэгшэд ямаршье хэмжээнүүдые абанагүй гэжэ элидхэлшэ саашадаа тэмдэглээ.

Гадна гэр байрын-ашаглалгын предприятинуудай хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэн тон бага юм. Ушар иимэһээ ажалһаа гараха, ороходо ябадал ехэ байһаар. Тус ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй социальна программа муугаар шиидхэгдэнэ.

Улаан-Үдэ хотын гэр байрын-коммунальна ажахын, социальна, соёлой-ажаһуудалай ба арадай ажахын бусад һалбаринуудай объектнүүдэй тогтууритай һайн хүдэлмэри, үбэлдэ бэлэдхэл дулаагаар хангалгын сетьнүүдэй (ТЭЦ) найдамтай, эбдэрэл һаатаалгүй ажалһаа сум дулдыдадаг.

1990—1991 онуудай намарүбэлэй эрхэ байдалда республикын гэр байрын-коммунальна ажахые бэлдэлгын эршэ дэлисэ урдынхиһаа доошоо байһаар. Энэнь материально-техническэ нөөсэнүүдэй дуталдаһанһаа шалтагаална. Тобшолбол, август һарын һүүл багта материалнууд олдожо, яаралтайгаар хүдэлхэ ушартай болодог. Тэдэ «яарахада—даараха» гэжэ дэмы хэлсэдэггүй.

Мүнөө манай бүхы эмхинүүд, подразделенинүүд ажахын тоосоондо орожо байнхай. Энэ жэлдэ бидэ материально-техническэ зүйлнүүдээр яһала хангагданхайбди. 1991 ондо энэ талаар тон муу байдалда орохо байһамнай арсашагүй. Ажахын тоосоондо оролго өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын ба өөһэдынгөө олоһон мүнгөөр өөһэдыгөө хангалгын нютагай гол ёһонтой нягтаар холбогдохо зэргэтэй.

Гэр байрын-коммунальна ажахы хадаа социальна бүхы һалбариин үндэһэ һуури мүн. Тэрэнэй ажал ябуулгаһаа хүнэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангалга, мүн арадай ажахын бүхы хүдэлмэри дулдыдадаг гээшэ. Дэлгүүрэй нэбтэрүүлэгдэжэ эхилхэдэнь, гэр байрын-коммунальна ажахы али бүхы талаар хамгаалагданги бэшэ болохо байна. Энэ ушарта Соведүүд маанадта туһалха ёһотой гэжэ элидхэлшэ түгэсхэлдөө мэдүүлбэ.

Гусиноозерскын городской Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ А. В. Черняховский элидхэл тушаа түрүүлэн үгэ хэлээ. Гүрэнэй предприяти тухай Хуулиин хүсэндөө оруулагдахадань, предприятинууд гэр байрын-коммунальна ажахые хангаха талаар юушье хэхэеэ болёо. Тиимэһээ республикын коммунальна ажахы тухай гол хараа бодолые Буряадай эрдэмэй түбэй, зохёогсо һаань һайн байгаа. Манай Гусиноозерск хотодо 46 километр харгын оройдоол 11 километрынь асфальтаар хушагданхай. Эгээлэй юрын техникэ үгы байнабди. Хэрбээ материально-техническэ хангалгын хуушанайнгаа хэмжээндэ үлөөгдөө гээшэ һаань, али бүхы эдэбхи үүсхэлнүүд залиршахадаа болохол гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

«ГлавспецДальстройн» барилгын управлениин начальник И. А. Буксиков үгэ абахадаа, Улаан-Үдэ хотын 102-дохи кварталай гэр байрын-коммунальна ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй үбэлдэ хангалтагүйгөөр бэлдэжэ байһан тухай хөөрэбэ. Тиихэдээ тэрэ эльшэ хүсөөр, дулаагаар хангаха, айлнуудта телефон оруулха гэхэ мэтын шухала социальна асуудалнуудта өөһэдынгөө зэмэтэй байһан тушаа юушье дурдангүй, энэ талаар бүхы харюусалгые бэеһээ зайлуулхые оролдоһониинь суглаарагшадые гайхуулаа.

Һүүлээрнь үгэ хэлэһэн Буряадай АССР-эй арадай депутадууд С. П. Гаврилов, В. Р. Соктоев, Е. К. Ханхалаев гэгшэд тэрэниие буруушаан шүүмжэлбэ.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Е. А. Тарасюк үгэ хэлээ. Гэр байрын-коммунальна ажахын аша туһа үзүүлһэнэй түлөө предприятинуудта налог тохохо тухай Хуули бэлдэхэ тухай асуудал табихаар болоо гэжэ тэрэ онсолоо. Мүнөө республикымнай байрын гэрнүүдэй 25 процентнь үмхиржэ һалажа байнхай. Материально-техническэ хэрэгсэлнүүдээр хангалгын, мүнгэ һомололгын асуудалнуудые шиидхээгүй һаа, гэр байрын-коммунальна ажахые хүгжөөжэ, үбэлдэ түгэс һайнаар бэлдэжэ шадахагүйбди. Тус асуудалые шиидхэхын тула Зөөри тухай Хуули батална шухала. Энэ ажахы хэлсээнэй үндэһөөр хүгжөөгдэхэ ёһотой. Тэрэнэй материально-техническэ үндэһэ һуурииие хүгжөөхэ хэрэгтэй. «Бурятжилкомхоз» шухала юумээр муугаар хангагдана, өөрын барилгын трест байгуулха зэргэтэй. «Жилгражданстрой» өөрын хараа шэглэлтэй. Гэр байрын-коммунальна ажахы «Гэр байра-2000» гэһэн программаһаа хадуурха ёһогүй. Энээнэй тула республикын Министрнүүдэй Совет шухала хэрэгтэй мүнгэ һомолхо зэргэтэй гэжэ нүхэр Тарасюк үгынгөө түгэсхэлдэ хэлээ.

— Һүүлэй табан жэлэй турша соо Улаан-Үдэ хотодо гэр байрын ажахые хүгжөөхэ талаар яһала ехэ юумэн хэгдээ. Мүнөө манайда заһабарилгабарилгын эмхи байгуулагданхай. Эбдэрэл һааталнуудые усадхаха албан байгуулагдаад, түхэреэн сүүдхэдээ хүдэлнэ. Байрын гэрнүүдэй фондые ашаглаха талаар хүнүүд дуталдана, халуун уһаар хангалгада бэрхэшээл түбэгүүд ушарна. Тиимэһээ гэр байрын фондые ажаһуугшадта* дамжуулха талаар хуулиин проект баталха шухала,— гэжэ Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшо А. Г. Прейзнер онсолон заaба.

Тус комиссиин гэшүүд: Мухар-Шэбэрэй райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ Л. Д. Турбянов — албан зургаануудай гэр байрын фондые нютагай Соведүүдтэ шата шатаарнь дамжуулан үгэхэ тухай, баригдажа байһан Молодёжно ашагта малтамал шанаржуулгын комбинадай директор В. Р. Соктоев, «Улан-Удэтрансстрой» трестые эрхилэгшын орлогшо Е. К. Ханхалаев «Бурятгражданстрой» трестые гэр байрын-коммунальна ажахын территориальна үйлэдбэриин нэгэдэлдэ дамжуулха тухай асуудалнуудта анхаралаа хандуулһан байха юм.

Комиссиин түрүүлэгшэ Н. И. Быков заседаниин дүнгүүдые согсолходоо, хэлэгдэһэн ажаглалтануудые хараада абаһан тогтоол баталхые дурадхаба.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

МАНИФЕСТАЦИ БОЛОБО

Сентябриин 16-да ороной ниислэл хотодо Моссоветэй гүйсэдкомой зүбшөөлөөр бүхы хотын «демократическэ хүсэнүүдэй манифестаци үнгэргэгдэбэ. Намарай бороо соогуур М. Горькиин нэрэмжэтэ паркһаа Манежна талмай хүрэтэр ябаһан манифестантнууд ороной экономикые тогтууритай болгохо, дэлхэйн хэрилсаануудта шууд түргөөр шэлжэн орохо, союзна правительствые отставкада гаргаха гэһэн шаардалга табиһан байна.

СССР-эй, РСФСР-эй, Москвагай арадай бүлэг депутадууд, Москвагай һунгашадай нэгэдэлэй, «Мемориал» бүлгэмэй болон «Демократическая Россия» хүдэлөө байгуулхын түлөө эмхидхэлэй комитедэй түлөөлэгшэд жагсаалшадай дунда байлсаа.

В. СОЛОДОВНИКОВ, ТАСС-ай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хэрэн тосхоной (Түнхэн) хэлхоэ холбооной узелай дүй дүршэлтэй телефонистканууд Людмила Усольцева, Людмила Клепнина.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь сентябриин 15, 16, 18, 19-нэй номернуудта).

1825 оной декабрь һарын 14-эй үдэр Санкт-Петербург ниислэл хотодо нойод, ямбата-хүндэтэ зон, наймаашад, элдэб хүнүүд дээдэ хаанай һэлгэгдэжэ байһан ушарые хараадаа абан, урдань муу һанал зүбшэжэ, бэлэдхэжэ байһан дээрэһээ хаанта засаг тушаа хорото ябадал үүсхэбэ. Маша ехэ үймөөн болобо. Ордоной сэрэг үхэр буутай гаража, тэдэнэй олонхиие алажа, үсөөхэниие барижа тараан бутарааба. Хорото ябадал үүсхэгшэд бултаараа баригдаба. Үймөөе үүсхэгшэдэй ударидагшад гарта оробо. Тэдэнэй табаниинь гэмтэ ябадал гаргаһанайнгаа түлөө саазалагдаба. Бусадынь Сибирь, Байгалай энэ бэеын Нэршүүгэй заводто, Шэтын острогто сүлэлгэдэ эльгээгдэбэ. Нэршүүгэй комендант Лепарский сэрэгтэеэ тэдэниие хаража байгаа. 1830 ондо тэдэ Петровско заводто асарагдаба. Генерал Лепарский ерэлсэбэ, уданшьегүй генерал наһа бараба. Тэдэ гэмтэ хүнүүд эзэн хаанай хайрада хүртэжэ, сүлөөдэ гараад, эзэнэй (гүрэнэй) ялатан гэжэ нэрэтэй тэндэхи деревнинүүдтэ һуудаг болобо. Хожомоо зариманиинь Россидоо, түрэһэн нютагтаа бусаһан юм. Нэгэ зариманиинь эндээ нютагжан үлэһэн байдаг.

1829 ондо императорска Казань хотын университедэй кандидат, Ковалевский, студент Попов эрдэм болбосоролой министерствын даабаряар Эрхүүгэй губернскэ управлениин монгол хэлэнэй оршуулагша, статска советник Игумновта монгол хэлэ бэшэг заалгаха, энэдхэг (санскрит), хитад, түбэд, монгол, манжа хэлэнүүд дээрэхи зарлиг, шаштар номуудые бэдэржэ, университедтэ ябуулха зорилготой Сибирь ерэбэ. Байгалай энэ бэедэ түрүүн Галуута-нуурай хиидтэ, бандидахамба Гаваан Еши-Жамсын үргөөдэ ерэжэ, нэгэ хэды соо байгаад, Сэлэнгын степной дүүмын дэргэдэ нилээн болоо жо, Хяагта ба Сонгоол хиидтэ морилбо. Ковалевский 1830 ондо Бээжин ошохо Россин духовно миссиин ахалагша бэшээшэ тушаалтай ошолдоод, 1831 ондо гэдэргээ бусаба. 1832 ондо Сэлэнгын захиргаа яаманай дэргэдэ лама хубарагуудые суглуулаад, түбэд, монгол номуудые буулгажа бэшүүлбэ. Харашуулшье хабаадаа. Долоо-найман һара ажаллаад, Ковалевский Казаньда бусаба. Поповынь Бээжин ошоогүй, Сонгоол хиидээр, хүдөө нютагаар удаан ябажа, номуудые буулган бэшүүлхэ ажал эмхидхээ. Эдэ хоёр маша нарин сэбэр ябадалтай, ехэ һургуулитай хүнүүд байһан юм. Казаньдаа бусаад Ковалевский генералһаа дутуугүй зэргэтэй, Попов полковнигһоо дутуугүй зэргэтэй ехэ хүндэтэй, һайн яһаһан гэдэг.

Эзэн император бурханай шажаниие дэмжэн айладхажа, 1830 ондо генерал-барон Шиллингые Зүүн Сибирьтэ эльгэбэ. Тэрэ хадаа Байгалай энэ бэедэ Хяагтада, нүгөө бэедэ Эрхүүдэ байжа, шажанай хуули дүрим зохеожо, зарлиг, шаштар номуудые үзэжэ байгаа. Зүүн Сибириин ламын шажантан Байгалай энэ бэеын Сэлэнгын дүрбэн полктон, Хори, Ага нютагайхид, арбан табан эсэгын 500 хасагууд, Баргажан, Сэзжийн ба Захаамин, Армагай гурбан отог хамнигад, Түнхэн, Алайрай арба нэгэн аймаг зон 34 ехэ дасантай, олон бага сүмэтэй, 3500 гаран лама хубарагтай бэлэй. Энэ амбань Шиллинг санскрит, түбэд хэлэнүүд дээрэ бэшэһэн номуудые бэрхэ мэдэдэг һэн. Онон-Сүүгэлэй дасанда түбэд Ганчжуур бии һэн. Тэрэниие энэ нойон Росси руу залаба. Ондоо дасануудһаа, дасанай элдэб ажалтанһаа хуушан номуудые, алта, мүнгөөр бэшэһэн, барлаһан зарлиг шаштарнуудые суглуулаа. Түбэд, монгол, хитад хэлэнүүдээр бэшэһэн Данчжуур, Ганчжуурые Бээжинһээ асаруулаа. Баһа Юрөөгэй дасанда үлир модоор хэб хүүлэжэ, элдэб үнэтэй номуудые хэблүүлбэ. Баһа бурхадай гэгээн дүрсэнүүдые алта мүнгөөр, зэд гууляар бүтөөлгөө, шажанай хэрэгсэлтэ юумэнүүдые зураглан гоёожо бүтөөлгөө. Эдэ бүгэдые Россида, ороной ниислэлдэ абдашахадань Шиллингдэ хамнигадай хасаг-сотник Эрчитэ Хучирын, сонгоол хасаг Доржо Бичигунай ехэ туһалаа, хамта ниислэл хүрэтэр ошолдоо. Тэрэ хоёрой бусахада тэрэ нойон Сүүгэл дасанда доншуур маани, баһа эндэ танилсаһан ламанарта маанинуудынь дархалуулжа бэлэг болгон эльгэбэ.

Сонгоол полкын пятидесятник коллежскэ регистратор Ринчиннима Ванчигын Сэлэнгэдэ һууһан англи багшада шаби болоожо, ород, монгол номдо һураһан байна, тиигээд тусгаар хэрэгээр иишэ морилжо ерэһэн жандармска полковник Мишиловые хүрьгэжэ ябалсаһан юм. 1830 оной эхеэр Ванчигын ниислэл хото ошожо, эзэн хаанда бараалхажа, хүзүүндээ алаг ооһортой Владимирска мүнгэн медаляар, алтан барюултай кортигоор шагнагдаба. Ванчигын хадаа генерал-барон Шиллингтэй хамта нютагаа бусаһан юм, удаань хасаг сэрэгэй шэнэ хуули абахын урда Троицкосавскада тогтоогдоһон ород — монгол сэрэгэй һургуулида багшаар ажаллаба.

1830 ондо июлиин 20-һоо эхилэн Сэлэнгэ, Сүхэ, Зэдэ, Хёлго Химнэ голнууд үерлэбэ. Илангаяа Сэлэнгэ нэмэжэ, хада тулатар дүүрэһэн бэлэй. Бургааһанай гансал үзүүр үзэгдөөд байдаг болоо һэн. Ород зоной деревнинүүд, жэлэй дүрбэн сагта нүүжэ байрладаг буряад зоной барилганууд, эд зөөритэеэ уһанда абтаба. Тэрэ намар үерэй уһан сентябриин 15 болотор буугаагүй. Энэ намар, үбэл, хабар ехэ дулаан байгаа, даруу жэл болобо. Мал ажалтай зон тэжээл бэлэдхэжэ шадаагүй, малаа бэлшээридэ адуулһан байна. Харин мал ехээр гарзалаагүй. Голой гарсаар хүнүүдые шэрэн гаргадаг онгосо үертэ абташаһан байна.

Үндэр наһатай үбгэд, хүгшэд энэ мэтэ үерые үзөөгүй байгаа. Зуун жэлэй турша соо нэгэ иимэ ехэ үер болоһон гэхэ. Байгалай уһан нэмээгүй. Гансал Ангара мүрэн нэгэ бага үерлэжэ булинтарһан гэдэг.

Буурал Тохойдо байһан Сэлэнгын захиргаан яаман уһанда абтаһан, тиимэһээ ехэ онгосоор уруудан, яаманай гэшхүүртэ онгосоор хүрэжэ, гэшхүүр дээрэ буужа доторнь орожо байгаа. Энэ үерһөө боложо тус захиргаа яаманые 1831 ондо мүнөөнэйнь байрада зөөлгэһэн гээшэ.

1831 ондо богдо хаанай зарлигаар албанай комисси Загастай, Галуута-нуурай дасануудта, степной дүүмэдэ ерэһэн юм. Ахамад тайшаагай орлогшо Ринчинэйн гэртэ байрлажа, Үшөөтын дасанда, Нарин, Лепарскиин үртөөндэ ороһоной удаа Хяагта хото ерэжэ шэнэ албанай гурим байгуулба. Тэрэ сагай сааһан мүнгэнэй бодолгоор 4 түхэригһөө 5 түхэриг хүрэтэр хүн бүхэнһөө хуряажа абтаха болобо. Энэ шэнэ албан 1830 ондо баталагдаба. Мүнөө хүрэтэр тэрэ гэһэнһээ хойшо иимэ албан налог жэл бүри абтана.

Полягууд католик шажантай, тэдэнэй ниислэл хото Варшава болоно. Польша орон үнэр баян, эрдэм һургуулияар олон. Росситай зэргэлһэн хүршэ гүрэн. Урда сагһаа тэндэ хаанта засаг байһан. Мүнөө үедэ Польша Росситай заримдаа эбтэй, заримдаа сэрэг эльгээжэ добтолоод үзэдэг. Иимэ байдалда байжа байгаад полягууд толгойлогшогүй үлэшэбэ. Орон дотор буһалгаан самаргаан эхилбэ. 1760 гаран онһоо Польша һуларжа эхилбэ. Хүршэ оронууд — Росси, Австри, Прусси гурбан талаһаа Польшада сэрэгээ оруулжа полягуудые номгоруулба. Тиигээд полягуудые албата болгоод, нютагынь ээлэн хубаажа абаһан байна. Тэрэ сагһаа мүнөө болотор полягууд Россин албата байһаар. Хүсэ шадалаа, нэрэ солоёо һэргээн бадаруулхын түлөө полягууд буһалгаа тэмсэл эмхидхэнэ, тэрэнь үригүй байха юм.

Сэлэнгын буряадай яаман захиргаанай мүнөөнэй байрада ахамад тайшаагай орлогшо надворно советник Вампил Ринчинэй өөрын зөөрөөр хүрдын сүмэ барихые мужын сайдһаа 1833 ондо зүбшөөлтэ абаба. Барилгада бэлэдхэжэ байтараа нойон Ринчинэй наһа бараба. Тэрэнэй үүсхэлые хүбүүниинь Ниндак Вампилын, ахалагша тайшаагай орлогшо тушаалтай, титулярна советник, бэелүүлбэ. Үзэсхэлэн гоё сүмэ бүтээжэ, харша хоройгоор хоройлһон, али болохо дасануудһаа бурханай номуудые асаржа табиһан байна. Ойро нютагай зон эндэ ерэжэ, хурал хурадаг, мүргэл хэдэг болобо. 1852 ондо өөрынгөө тушаалые хэрээгүйгээр хэрэглэһэнэй түлөө нойон Вампилын тушаалһаа хаягдаба, тэрэнэй үринэрһээ хэншье тушаалынь залгамжалбагүй. Һанаата боложо байһан Сэлэнгын буряад зон тус сүмын бурхануудые, номуудые гүрэнэй санда үргэбэ. Хамтын наймаан боложо, сүмэ доторхи юумэнүүдые хубаажа абан зүг бүри абаашаба.

Онон-Сүүгэлэй дасанда дармал түбэд Данчжуур, бэшэ дасануудта бэшэмэл Ганчжуур олон бии болобо. Ганчжуурые буряад лама хубарагууд, харашуул өөһэдөө буулгажа бэшэбэ. Эртэ сагһаа дэлгэрэнхэй хитад, түбэд, монгол зурхайн зүйл, эмнэлгын арга монгол, буряад лама хубарагуудһаа, харашуулһаа мэдэжэ абаһан, һураһан эрдэмтэд олон болобо. Зүйл бүриин зарлиг шаштар олошорбо. Баһа бар модондо һиилэһэн энэдхэг, түбэд, монгол номууд ехэ олон болобо. Маанинууд зэд түмэр дээрэ һиилэгдэбэ. Бурхан хэхэ, субарга алта, мүнгэ, зэд, гууляар шудхаха хэб, шажанай хэрэгсэлэй юумэнүүд элбэгжэбэ. Майдарын хурал заншалта болобо. Онон-Сүүгэлэй дасанда цанит һургуули нээгдэбэ.

1830 ондо монгол Жаргалай цоржи-лама Хүрээнэй Дашагабжатай хамта Хориин, Чисаанын дасануудта вачир эрхын мүргэл үнгэргэһэн, уншалга хэһэн байгаа. Лама Гаваан Еши-Жамсын хадаа банчин-эрдэни Лубсан-Балдан Дамбинимын гэгээнһээ олон түрэлэй хубилгаан гэһэн зарлигта хүртэбэ. Энэ хамба-лама хубарагуудта архи уухые хорижо, архиин гэм тодхорые айладхажа, олон тоото үргэл үргэһэнһөө лама хубарагуудай ябадал, абари зан маша нарин болобо. Энэ хамбын үедэ Зүүн Сибириин буряад-монголнуудай дунда бурханай шажан үлэмжэ түргэнөөр дэлгэрһэн байна.

Богдо хаанай зүгһөө Данжин-Гаваан Еши-Жамсын нэгэдэхи шатын алтан медаляар, хүзүүндээ зүүхэ толбо улаан ооһортой, үнэтэ шулуугаар шэмэглэһэн александровска алта медаляар, сэнхир ооһортой андреевскэ медаляар шагнагдаһан бэлэй. 33 жэл хамбын шэрээндэ һуужа, 1834 ондо хабарай дунда һарада нүгшэбэ. Энэ ондо тэрэнэй дүү гэгдэдэг лама Данжин Сойбан хамба-ламын тушаалда дэбжүүлэгдэбэ, хэрэгынь Зүүн Сибириин сайд нойодто ябуулагдаба. Данжин Сойбан хадаа Гаваанай түрэһэн эгэшэ Хатакинай албата Эрдэни гэгшын гэргэнһээ гараһан гурбан хүбүүдэй багань байһан. Тэрэнэй нилха нарай байхада эхэнь наһа бараба. Гаваанайда нарай хүбүүе асарба, тэндэ ехэ болобо. Зарим хүнүүд, илангаяа ородууд Данжин Сойбаниие хамба Гаваанай түрэһэн хүбүүн мэтээр һанадаг, хэлсэдэг һэн. Гаваанай дэргэдэ түрэл Рабжуур үбгэн бии байгаа. Тэрэнэй хоёр гэргээ, ехэнь Дулма, Сойбаниие өөрын түрэһэн үри мэтэ илгабаригүй үргэһэн, тэжээһэн юм. Тэрэ Дулмые хамба-ламын хатан мэтээр үзэдэг байгаа. Энэ огто худал. 1816 ондо үнгэргэгдэһэн шалгалтын үедэ тэрэ сагай хатагинай сайдууд Сойбаниие буридэлдэ абахадаа алдуу гаргаа. Тиимэ болоходонь Гаваан сайд нойодтой зүбшэжэ, Сойбаниие подгородно отогто оруулжа, өөрын дүү гэжэ бэшэһэн юм. Тиигэжэ тэрэ Еши-Жамсын алдартай болоһон юм.

Энэ хамбын үедэ 1834 ондо богдо эзэнэй зарлигаар генерал-граф Дисанто Алгасунто, 1835 ондо генерал-адъютант Чибкин гэгшэд Хяагта ерэһэн байна. Граф Буряадай хүдөө нютагаар, Галуута-нуурай дасанда, генерал-адъютант Сэлэнгын хотоһоо сэхэ энэ дасанда шажанай хэрэгээр морилжо ерэһэн юм. 1840 ондо шалгалта хэжэ, ревизор генерал Черкасов Хяагтада, камер-юнкер Львов хүдөө нютагта, Сэлэнгын дүүмэдэ, Галуута-нуурай хиидтэ морилжо ерэһэн байдаг.

1836 ондо Казань хотын һургуулида (гимназида) дүрбэн буряад хүбүүд һурахаяа ошобо. Тэдэнтэй хамта Болдомор дасанай ба Галуута-нуурай дасанай засаг Бэлигтэ ба шэрээтэ Галсан Никитын Казань хотын һургуулида надзирателай тушаалда байха уялгатай морилбо.

Лама Сойбаниие 1838 ондо хамба-ламын тушаалда баталба. Энэ ушараар Галуута-нуурай хиидтэ олон зон сугларжа найр наада хэбэ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ТАСС · АПН
ХИЛЫН СААНАҺАА

КОПЕНГАГЕН. Копенгагын полицида бии болгогдоһон автомобильнуудые хулгайлха ябадалнуудтай тэмсэхэ тусхай хүдэлмэрилэгшэд 1987 онһоо хойшо хэдэн мянган машинануудые эзэдтэнь бусааһан байха юм. Пенсидэ гараһан полицейскэнүүдһээ болон страховой агентнүүдһээ бүридэһэн энэ бүлэгэй 11 хүдэлмэрилэгшэд автомобиль хулуугшадай ажабайдалые нилээн хүндэ болгоон байна. Газаа табигдаһан машинануудые тон анхаралтайгаар хаража ябахадаа, тэдэнэр 200—300 машинануудай дундаһаа нэгэ-хоёр хулгайдаһан автомобиль олодог. Иимэ автомобиль олоходоо, бүлэгэр дүтын полицейскэ участогта хонходожо, тэрээниие абаха зүбшөөл һурадагбди. Тиимэ зүбшөөл гол түлэб үгтэдэг»,— гэжэ 66 наһатай Флеминг Енсен хөөрөө һэн.

РИМ. Үдэр бүриин теле болон радио-дамжуулгануудта энэ нэрын ходо дурдагдажа байдагшье һаань, асуудалда харюусаһан зуун итальянецуудай 26-ниинь лэ Персиин тохойн хаана байһаниие карта дээрэ алдуугүйгөөр харуулжа шадаха байба. Ниитын һанамжа шэнжэлхэ «Докс» гэжэ албанай Италиин «Турин-клубтай» хамта эмхидхэһэн шэнжэлэлгын дүн гаргахада, Апеннинэй хахад аралай зон Европынгоошье географи тиимэ һайнаар мэдэхэгүй байшаба. Зуун хүнэй 69-ниинь лэ эгээл дүтынгөө хүршэ болохо Франциие контурно карта дээрэ оложо шадаха байба. Грециин хаана байһаниие асуудалнуудта харюусагшадай гурбанайнь нэгэн харуулжа шадаба. Олонхинь дурадхагдаһан 16 гүрэнэй долоонь лэ асуултада хабаадагшад дунда зэргээр олоо гэжэ энэ шэнжэлэлгэ эмхидхэгшэд мэдээсэнэ. Зүгөөр эгээл гайхалтай юумэниинь гэхэдэ, долоон итальянецай нэгэниинь лэ контурна карта дээрэ өөрынгөө Эхэ орониие оложо шадаа...

ЛУАНДА. Анголын Арадай Республикада айлнууд юундэ һаланаб гэһэн асуудал табихада, гол гурбан шалтагаан тодоруулагдаба. Гэр байрын асуудал, үбгэ һамган хоёрой хэн нэгэнэй ондоо хүнтэй холбоорисолдолго болон зан абариинь огто таарахагүй ушарнууд юм. Байгша оной түрүүшын хахад соо нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо таба дахин олон иимэ ушарнууд дайралдаа гэжэ Луанда провинциин ЗАГС-нуудай управлениин начальник Антониу Ошкар Алвеш мэдээсэбэ.

Тэрэл зуура айлнуудай бии бололго үсөөн боложо байна. Энэ зургаан һара соо 459 бүлэ, нёдондонойхиһоо 19-һөөр үсөөн алайхи мүндэлоо. Ниислэл хотын Ранжел гэжэ муниципалитедтэ эгээл олон түрэнүүд болоо. Тус провинциин урда хажууда оршодог Виана муниципалитедтэ Мендельсонэй марш оройдоо зэдэлээгүй. Шэнэ айл бологшодой наһаниинь 16-һаа 25 болотор байна.

НЬЮ-ЙОРК. США-гай Хүдөө ажахын министерствын мэдэлдэ һуугаад ябаха юрэ бусын хэрэгсэл — «шагомобиль» үгтэхэнь. Юугээрээшьеб хүнэй хүлнүүдтэл адли юумээр дадал болоһон мөөрнүүдые һэлгэһэн энэ түхеэрэлгэ мүнөө туршагдажа байна. Энэ машина хэрэглэһэнэй ашаар ой соохи болон тарялан дээрэхи газарай хүрьһэ мөөрнүүдэй шиныи даралгаһаа сүлөөлхэ, хүрьһэ һандаргангүй ой соогуур, тарялан дээгүүр ябаха арга боломжо олдохо гэжэ Хүдөө ажахын министерствын мэргэжэлтэд тоолоно. Вирджиния штадай университедэй, политехническэ институдай эрдэмтэдэй һанамжые ёһоор хадалиг ба намаглиг газараар шье «шагомобиль» һаадгүйгөөр ябажа шадаха юм ха.

ПРАГА. ЧСФР-тэ конверси үнгэргэхэ программын ёһоор зэбсэгжэлһээ абтаһан Т-55 түхэлэй танкнууд Нови Иинчин хотодо оршодог сэрэгэй-заһабарилгын гүрэнэй предприятида эльгээгдэжэ, мүнөө задалагдажа эхилээд байна. Дайшалхы эдэ машинанууд түмэрэй хаядаһан болгогдоногүй. Тэдээндэ «хоёрдохи ажамидарал» олгогдоно. Эдэ танкнуудай шасси дээрэ «Спот-55» түхэлэй түймэр унтарааха машина тодхогдожо, ой соо соробхилһон гал унтарааха хэрэгтэ хэрэглэгдэхэ юм. Гадна сэрэгэй хэрэгсэлнүүдые хадагалжа байһан складуудта, химическэ промышленностиин предприятинуудта, ядерна элшэ хүсэ гаргадаг газарнуудта болоһон түймэр сарахада энэ машина хэрэглэгдэхэ аргатай. Тус машина 600 градус халуун газарта хахад час туха саг соо байхаар юм хаш. Тэһэрэлгын долгинууд, химическэ бодосуудай уурал, радиоактивна туяаралга энэ машинада аюултай бэшэ. Зүгөөр тус машинын эгээл һайн юумэниинь гэхэдэ, робот мэтээр 3 километр газарһаа залагдан хүдэлгэгдэхэ аргатай байна. Танкнуудые иимэ аргаар хэрэглэхэ дүй дүршэл тухай асуудал Венын хэлсээнүүд дээрэ шагнагдаба.

СТАМБУЛ. «Турциин Салман Рушди» гэжэ алдаршаһан уран зохёолшо болон журналист Туран Дурсун долоо дахин нюрга руугаа буудуулжа алуулба. Гэмтэ ябадал гаргагшад тэрьедэжэ шадаа. Мүнөө полици мүрдэлгэ хэжэ байна. 56 наһатай публицист, шажан мүргэлэй ажал ябуулагшын хүбүүн, өөроо урдань муфтий байһан тэрэ Стамбулдахи медреседэ багшалдаг байһан юм. Удаань марксизмын һургаал шудалжа, эрид шууд атеист болошоһон байгаа. «Икибине догру», «Юзйыл» журналнуудта ислам темээр гаргаһан статьянуудайнь һүүлээр заһаһан бэшэгүүд Т. Дурсунда олоор ерэдэг һэн. «Энэ шажан мүргэл» болон «Шажан мүргэл тухай бүхы асуудалнууд» гэһэн һүүлшынгээ номууд соо шажан мүргэлэй һургаалнуудые тэрэ эрид шүүмжэлһэн байна. Турциин ниитэ-политическэ бүхы ажал ябуулагшад энэ террорис ябадалые эрид буруушааба. Ороной премьер-министр Йылдырым Акбулут шаналжа байһанаа мэдүүлээ.

САНТЬЯГО. «Энэ хүнэй бүхы наһан Эхэ орондоо алба хэлгын, үнэн зүбтэ болон демократида алба хэлгын жэшээ байгаа. Тэрэнэй дурасхаалда мүнөө доро һүгэдэн ёһолнобди»,— гэжэ Чилиин президент Патрисио Эйлвин Сантьяго хотын үхэһэд дээрэ олон мянган чилиинхидтэ хандан хэлэбэ. Сэрэгэй урбалтын урда тээ ороной президент байһан Сальвадор Альендын хүүр ондоо газарта хүдөөлэлгын үедэ тэрэ үгэ хэлэһэн байна.

Мүнөө мэдээжэ болоһоной ёһоор урбалтын болоһоор хоёрдохи хоногтонь солдадууд Сальвадор Альендын бэе далай шадарай Виньядель-Мар хотодо нюусаар хүдөөлһэн байгаа. Байгша ондо Чилидэ бии болгогдоһон Сальвадор Альендиин нэрэмжэтэ жаса хүүрыень ондоо тээ шэнээр хүдөөлхэ дурадхал оруулһан байгаа. Тиигэжэ ороной ниислэл хотын түбэй үхэһэд дээрэ болоһон митингдэ политическэ элдэб партинуудай, хүдэлөөнүүдэй болон ниитын эмхинүүдэй олон мянган түлөөлэгшэд хабаадалсаа.

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Союзпечати.

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД! «Буряад үнэн» газетэдэ таанадай захил хэхэдэ туһа болгон, захилай энэ карточка барлан гаргабабди. Энээн дээрэ гүйсэд дүүрэн бэшээд, тэгшээр хайшалаад, «Союзпечатьда» тушаахадатнай бэлэн байха аабза гэжэ һанаһабди.

Захил хэхэеэ шамдагты!

АГУУ ИЛАЛТЫН 45 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ВОЛГОҺОО ЭЛЬБЭ ХҮРЭТЭР

Найман жэлэй саада тээ Хориин аймаг руу хүдэлхэеэ ерээд байгааб. «Шэнэ Үдэ» газетын редакторай орлогшо Жамьян Бадмаевич Бадмаевай кабинет соо хөөрэлдэжэ һуутарнай, газааһаа нюдэндөө шэлтэй, наһажаалшье һаа, сэб гэмэ бэетэй хүн орожо ерэбэ.

— Танаймнай һурагшалһан, асууһан хүн мүн бэеэрээ орожо ерэбэл даа. Танилсыт,— гээд, Жамьян Бадмаевич столой саанаһаа бодобо. — Цыбик-Доржи бидэ хоёртнай нэгэ нютагай зомди, — гэжэ бидэниие тэрэ танилсуулба.

— Цыбик-Доржи Цыдыпов, — гээд тэрэ хүн гарыем шангаар адхаба. Тамнай хэн болонобта?

Ээлжээндээ бинь «Буряад үнэн» газетэһээ корреспондентээр иишэ хүдэлхэеэ ерэһэн, мүн манай редакциин ветеран Галан Данзановай хүргэһэн мэндэ тухай дары дуулгаа һэм бэзээб даа.

— Өө даа, Галан Данзановичтайтнай бидэ үнинэй танил гээшэлди даа, — гээд нюдэнэйнгээ шэл абажа, энеэбхилэн һууба.

— Цыбик-Доржи дайнай хатуу шэрүүн газараар ябаһан тухайгаа хөөрыт, һонин лэ байха. Шагная, — гэжэ Жамьян Бадмаевич ехэл гүйнгяар хэлэбэ.

— Һонирхомоор юумэншье үгыл даа. Дайн дүүрээд бэйгаа даа. Дүшэн зургаадахи он һэн. Германиин Потсдам хотын нэгэ үйлсэдэ сэрэгэй штабһаа гараад ябатарни, маяашаг хүлтэй, наранда дүрэһэн харабтар шарайтай капитан урдаһаам гэшхэлжэ ябаба. Энгэртэнь орден, медальнууд. Тэдээнэйнь дунда Александр Невскиин, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын Агуухэ дайнай орденууд яларна. Энэ хүн буряад угсаатан гэжэ һанаашьегүйб, Казах гү, али узбек гэжэ юундэшьеб бодооб. Сэрэгэй ёһоор мэндэшэлэн хажуугаарнь гараха гэжэ ябатарни, тэрэ офицерни намайе зогсоогоод, буряадаараа «гэртээ бишни бусахамни» гэбэ гээшэлдаа. Бинь зог татан байшабаб. «Хаанахибта?» гээд асуубаб. Хориин аймагай, бинь Могсохонойб гэбэб.

— Иигэжэ тэрэ холын хари газарта нютагайнгаа баатар зоригтой хүбүүнтэй танилсажа, Буряад-Монголоо бусажа, Улаан-Үдэеэ ерээд уулзажа, һайнаар хөөрэлдэнэ бэзэбди гэлдээд, хоёр тээшээ тараа зомди,— гэжэ Цыбик-Доржи Цыдыпов һонирхоһон асуудалдамнай харюусаа.

— Хайшан гээд шамайгаа буряад хүн гэжэ таняа гээшэб?

— Буряад гү, хальмаг гү, али узбек гү, юун хамаатайб. Түрэл хэлэн дээрээ асуухаб. Нютагайм хүн һаа, байжа хөөрэлдэнэ бэзэ гэжэ һанаа һэм гээд Галан Данзанович һүүлдэнь намайгаа наада барин, «энэ маяа хүлтэй казах гэжэ һанаа бэлэй гүш?» гээд, нүхэдэйнгөө дунда энеэдэ зугаа гаргагша һэн, — гэжэ Цыбик-Доржи Цыдыпов хэлэбэ.

Ажалай, дайнай, партиин, буряад совет хэблэлэй ветеранууд ябаһан Галан Данзановшье, Жамьян Бадмаевшье Агуухэ Илалтын дүшэн табадахи жэлэй ойн баярые олон нүхэдтэеэ хамта угтаха хуби заяагүй байшоо. Зүгөөр тэдэнэй хэһэн хэрэг, гаргаһан баатаршалга хэзээдэшье мартагдахагүй. Сугтаа хүдэлһэн нүхэдэйнь сэдьхэлдэ ходол һанагдажа ябахал!

Харин ажалай, дайнай, партиин ветеран, Агуухэ Октябриин хубисхалай сасуутан Цыбик-Доржи Цыдыпович Цыдыпов габьяата амаралтада гараашье һаа, үшөөл хүдэлһөөр. Мүнөө Хори тосхондо ажаһуудаг. Поселково Соведэй гүйсэдкомой дэргэдэхи опорно пунктые даагшаар ажаллана.

— Хэхэ юумэн элбэг даа. Тосхон һууринай соогоо ниитын жаяг журам эбдэгшэдые үсөөрүүлхэ, залуушуулые бодото ёһоор һурган хүмүүжүүлхэ олон асуудалнууд гараад лэ ерэнэ, — гэжэ коммунист Цыдыпов хөөрэнэ.

— Манайтнай Цыбик-Доржи Цыдыпов баян лэ намтартай хүн даа. Хөөрэлдэхэ гээ һаатнай, тэрээндэ хэлэхэ юумэн биил байха, — гэжэ арадай депутадуудай поселково Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Петр Иннокентьевич Краснопеев хэлэнэ.

Эдэ хоёр нүхэднай удаан саг соо хамта хүдэлнэ. Өөр өөрыгөө яһала һайнаар мэдэхэ, таниха болоһон зон. Нэгэ үгөөр хэлээ һаа, бэе бэеэ абаһаар ойлголсодог гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Арбан таба наһандаа Хориин дунда һургуулиин долоодохи класс дүүргээд, Могсохон нютагаа ерэжэ, Молотовой нэрэмжэтэ колхозой тоо бүридхэгшөөр, ажалайнгаа намтар эхилээ. Яһала дүй дүршэлтэй, мэргэжэлтэй боложо байтарнь, тэрэниие нютагаархидынь Доодо-Худанай сельскэ Соведэй түрүүлэгшээр һунгаба. Тэрэ үеын совет хүдэлмэрилэгшын хэхэ ажал бағадахань һэн гү даа. Үдэр, һүниие мэдэнгүй шахуу харьяата газарайнгаа колхозуудаар ябаха, үбһэ, таряа хуряалга шалгаха, зонтой уулзажа хөөрэлдэхэ мэтын ажал гараад лэ байдаг һааб даа.

Хорин наһаяа гүйсэд хүсөөд байхадаа, сэрэгэй уялгата албанда татагдаа. 1938 ондо японтоной Хасан-нуур шадарай хилэ дээрэ ааша гарган, манайхинда добтолходонь, артиллерист Цыбик-Доржи Цыдыпов Владивосток хотодо алба хэжэ ябаа. Тэндэ болоһон байлдаанда тэрэ хабаадажа үрдеэгүй.

— Дайшалхы намтарни дүшэн хоёр ондо Сталинград шадарһаа эхитэй юм. Артиллеристээршье, юрын сэрэгшээршье, хэлхээ холбоошонооршье ябаха ушарнууд дайралдаа. Дайн гээшэмнай хүндэл хэрэг гээшэ ааб даа. Эндэл хүнэй хүсэл зориг, һанаа сэдьхэл, хараа бодол бодото дээрээ харагдадаг даа. Сэрэгэймни харгы зам ута юм даа. Волгоһоо Эльбэ хүрэтэр ошооб. Тэрэ зам сэхэ зурынхай бэшэ, годирхой, хэдэн тээшээ. Энэ харгыда хэды олон нүхэдөө алдаа гээшэбиб? Хэлэхын аргагүй даа, — гэжэ дайнай ветеран Цыдыпов гунигланa.

Сталинград шадарай илалта түгэс байлдаанай һүүлээр манай нютагай хүбүүн Цыдыповэй алба хэжэ ябаһан дивизи Курско-Орловско дүхэригтэ абаашагдаа. Эндэ үхэл соогуур олые үзэн, дайсанаа дараалсан, амиды мэндэ гараа. Белоруссиин газар дайдые «хас» тамгата сэрэгүүдэй ула дороһоо сүлөөлэлсөө. Тиигэхэ үедэ нэгэдэхи Белорусска фронтын генерал Богдановай танкова армиин штабта хүдэлжэ ябаа. Энэнь хадаа тон харюусалгатай, далда, нюуса удха шанартай тушаал байһан гээд тэмдэглэлтэй. Тэрэниинь баримталан харуулһан нэгэ жэшээ дурдан хөөрэе.

Дүшэн зургаан ондо Цыбик-Доржын гэртээ бусажа ерээд байхадань, нюусаар шахуу гэхээр эхэнь хүбүүндээ иигэжэ шэбэнэбэ ха:

— Ши, шагна. Дүшэн гурбан оной эсэстэ һэн хаш. Мартахаяа һанаад байнаб. НКВД-гээрхин манайда ерэжэ шалгалта хээ. Шам тухаймнай һурагшалаа. Хаана, хэзээ, ямар ажал хэһэн тухайш асуугаа. Бидэниие муурдөө, һүрдөөгөө. Уг гарбалыемнай бултыень бэшэжэ абаа бэшэ юм гү? Хилын саана хэнтнай бииб, түрмэдэ хэнтнай оронхойб, арадай дайсад танайхинай түрэлнүүд сооһоо үгы гү гээдшье асуугаа. Ехээр лэ айгаабди. Хүбүүмнай дайсан-урбагша болоогүй юм гү гээдшье һанаалди. Сэхыень хэлэнэб. Тиихэдэ шамһаамнай бэшэгүүдшье хомор һэн. Хүнэй сэдьхэлдэ муу юумэниинь юундэ түрүүн ородог гээшэб? Гайхалтай. Мэндэ бусажа ерэһэншни болоо даа.

Сэрэгэй хубсаһатай хүнүүдэй хоёр-гурбаараа гэртэнь ерээд, холын хизаарта алба хэжэ, зэрлиг дайсантай тэмсэжэ ябаһан хүбүүн тухайнь элдэбээр асуужа байхадань, Бальжима Шагдаржаповагай сэдьхэлдэ али зэргын хүндэ байгаа гэжэ һананабта? Хэлэхын аргагүй даа...

— Белоруссиин газар дайдын эзэрхэг дайсанһаа сүлөөлэгдэһэнэй удаа, манай сэрэгүүдэй Польшо ороод ябажа байхада, бэшэһэн бэшэгыем абажа, эжы аба хоёрни одоол сэдьхэлээ ханаа, һанаагаа амараа зомди гэжэ намдаа баарһадни хэлээ бэлэй, — гэжэ буурал толгойтой сэрэгшэ Цыдыпов хөөрэнэ.

Ажалай, дайнай, партиин ветеран Ц-Д. Цыдыпов сэрэгэй ута харгыда ябахадаа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай алдар суута полководецууд Г. К. Жуков, К. К. Рокоссовский гэгшэдые нэгэтэ бэшэ хараһан, нюуса тэмдэгээр үгтэһэн радиограммануудые гартань барюулан үгэһэн, хэдэн үгэ андалдан хөөрэлдэһэн байха юм. Юрын сэрэгшэн, буряад хүбүүндэ ямар ехэ этигэл найдал хүртөө гээшэб? Тэрэ гүрэн түрын удха шанартай нюусануудые толгой соохоноо хадагалан абаад ябаа ха юм.

«Шэн зоригой түлөө», «Дайшалхы габьяагай» түлөө гэһэн медальнуудаар, Улаан Одоной орденоор шагнагдаһан гвардиин младша лейтенант Ц-Д. Цыдыпов тэрэ холын мартагдашагүй дүшэн табадахи оной майн юһэнэй үдэр дайсанаа илалта түгэс дараалсажа, хамта ябаһан нүхэдтэеэ сугтаа Эльбэ мүрэнэй эрьедэ англи, американ, француз сэрэгшэдтэй уулзаһан байха юм.

Хүлеэгдэһэн тэрэ уулзалгань Цыбик-Доржи Цыдыповэй сэдьхэлдэ мартагдашагүйгөөр үлэнхэйл.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

Дүлэтэ жэлнүүдэй баатарн

ДАРИИН ҮНЭРТЭЙ ДАЙНАЙ ЗАМА

Алексей Борисов сэрэгэй алба дүүргэжэрхёод, Хориин райондо оршодог түрэл Санномыск һууринаа бусаа бэлэй. Хори наһатай залуу шираг хүбүүнэй амгалан тайбан ажал эрхилжэ, айл бүлэ болоод, ан-бунхан ажаһууха гэһэн түсэбүүдынь дайнай эхилэмсээр һандаржа, Нижнеудинск һууринда суглуулалгын пунктда тэрэ яаралтайгаар ерэжэ, дайнда мордоһон намтартай.

Армида хэлхээ холбооной утаһа татагшын мэргэжэл шудалба. Гвардейскэ кавалерийскэ корпусой хэлхээ холбооной батальоной телефонист боложо, дайшалхы нүхэдтэеэ хамта ябаа. Телефонно аппарат, утаһанай катушка ба винтовко үргэлһэн тэрэ ой соогуур, нуур, намагтай газарнуудаар ута аян зам гаталжа гараа. Хэлхээ холбоо татагшад таһарһан утаһа дайсанай нюдэн доро заһабарилжа, ами наһаяа аюулда ходо оруулха баатай болодог һэн.

Нэгэ ушарые Алексей Иванович мүнөөшье болотор мартадаггүй. Полкын штабтай хөөрэлдэжэ байтарнь, утаһан хаанашьеб таһаршаба. Борисов өөрөө утаһа заһабарилхаяа ошоо һэн. Ханха зайдан, халзан тала. Нэгэшье һөөг, модон үгы. Гансал тээ холо ой хүхэржэ, хажуудань багахан һуурин харагдана. Алхалжа ябатарнь, дайсанай самолет ниидэжэ ерэбэ. Дайсан угаа доогуур ниидэжэ, «агнуури» хэжэ эхилбэл даа.

Алексей газарта үбсүүгээрээ няалдан хэбтэшэбэ. Тэрэнэй байһан газарһаа нэгэ километр үлүү зайда самолет бууба. Тиихэдэнь телефонист аппарат, катушкаяа хаяад, винтовкоёо дайсад тээшэ сэхэ залаад, самолет руу гүйбэ. Самолетһоо хоёр хүн буужа, саг зуурын туршада хэлсэһэнэй удаа һөөргөө һуугаад, агаарта дэгдээ һэн. Алексей дахинаа газарта бээз няан хэбтэшэбэ. Самолетһоо олон граната хаягдаа. Гэбэшье хүбүүн амиды мэндэ үлөө һэн. Нюргандань үргэлөөтэй вещмешок гранатын тэһэрдэһэнһээ боложо, ехээр удараа бэлэй. Тэрэнь лэ Алексейе үхэл таһалһаа абараа гээшэ ааб даа.

Нэгэтэ тэрэ дежурна байжа, халуун эдеэ хоол асархаяа хээрын кухнида ошоо һэн. Энэ үедэ фашистнар забда сүлөөгүй миномёдоор буудажа эхилбэ. Тогоошон һомондо дайрагдаад унаба.

Шүлэтэй, кашатай баагууд соо буудагдажа, халуун эдеэн шоройтой худхаршоо һэн. Алексей газарта унаад, хэзээл намайе алагша ааб гэжэ хүлеэн хэбтээ. Теэд энэшье удаа аза талаан эрьежэ, тэрэ мүндэртэл адхарһан үхэлтэ һомонуудһаа зайлаа бэлэй. Нүхэдтөө эдеэ хоол асараашьегүй һаань, амиды мэндэ бусаһандань булта баярлаа һэн.

— Түрүүшээр байлдаануудта ехэ айхаш, һүрдэхэш. Зориг оруулхын тула зуун грамм архи үгтэхэ. Теэд үхэл хатал түрүүшынхиеэ хаража байһан гүлмэрхэн хүбүүдтэ аймшагтайл гүбэ. Нэгэтэ һүни утаһа татахаяа ошоод ерэхэдэмни, байрлаһан сараймнай үй бута һүрэшэһэн, үни удаан сагта хамта ажаллаһан, дайлалдаһан нүхэдни алуулһан байгаа бэлэй,— гэжэ Алексей Иванович шаналан хөөрэнэ.

Тульска, Курска, Сумска, Воронежско областьнуудай хизаар дайдаар дивизинь гаража, үгы болотороо шатаалгаһан хүдөө нютагууд, харагдаа, майхан татаад гү, али нүхэ малтаад унтажа байһан һамгад, үхибүүд, хүгшэд дайралдаа, сээзалагдаһан хүнүүдэй бэенүүд сэрэгшэдэй зүрхэ сэдьхэлые зүүгээр хадхажа байһандал үбдэхөөжэ, хара муухай дайсантай хайра гамгүйгөөр тулалдаха хүсэл түрүүлээ бэлэй.

Алексей Иванович Польшо сүлөөлэлсөө, Германи ерэхэдэнь, олонхи немецүүд тэрьелжэ, үлэһэниинь совет сэрэгшэдтэ али болохоор хоро хэхэ гэжэ эрмэлзэгшэ һэн. Жэшээнь, совет сэрэгшын үүдэ татажа, гэртэ ороходонь, стол дээрэ эдеэн табяатай, харин стол доро взрывчатка нюугаатай байха. Үгышье һаа, пеэшэн дээрэ сигаредүүд, доронь — минэ. Хэды олон сэрэгшэд иимэ хара мэхэ гоходо орожо, наһа бараab даа!

Илалтын үдэрые тэрэ Трептов хотодо угтаһан гэхэ. «Үглөөгүүр һэрихэдэмнай, гармошко хүхюутэйгээр наадажа, дуунууд зэдэлжэ байгаа һэн. Манай хажууда комендантска взвод тогтонхой һэн. Тэрэ сэрэгшэд дайнай дүүрэһые маанадһаа урид мэдээд, хүхилдэжэ эхилээ бшуу. Бидэшье тэдээнтэй хамтаржа, эльгэ зүрхэеэ халимаар хүхилдэжэ, дуунуудаа хангюурдажа мэдэбэбди»,— гэжэ Алексей Иванович тэрэ холын үдэрнүүдые дурсан, аргаахаанаар хөөрэнэ.

ГУРБАН ҺАРЫН «ГЕРОЙНУУД»

ҺУЛА ТАБИҺАН ҺУР, ДЭМЫ ТАБИГДАҺАН ДЭЭҺЭН ГҮ?

ОЧЕРК

Энэ сүүд оройдоошье болохогүй байгаа. Теэд болоо. Юундэб гэхэдэ, 29 наһатай Дашибал Ринчинов 22-той Владимир Кузьмин хоёр гүрэнэй болон хүнэй хубиин зөөри хулууһанайнгаа түлөө зэмэеэ амасаха болоо бшуу.

Эдэ хоёр эрхэтэн, олоной хэлэдэгээр, үдэрэй тодхорто дайрагдажа, гэнтэ хулгай хэжэрхёо бэшэ, харин бүхэли гурбан һара соо саг үргэлжэ хулуужа байгаа.

Наһаарнь зэргэсүүлжэ бодоходо, Ринчиновынь ударидаа гэжэ эли юм ааб даа. Энэ үнэхөөрөөшье тиимэ.

1989 оной хабар Дашибал Володя хоёр хамтынгаа танил нүхэр хүбүүнэйдэ уулзаа һэч ха. Тиигэжэ саашаа нүхэсэдэг болоо. Хэн хэнииньшье ажалгүй, байха байрашьегүй эдэ хоёр бэлэхэнээр үгээ ойлголсоһон янзатай. Хаанаһаа хайшан гэжэ байратай болохобид, бусад нүхэдтөөл адли, моодноор хайшан гэжэ хубсалхабибди гэжэ тэдэ хоёр Улаан-Үдэ хотын Львовская үйлсэдэхи нэгэ айлда олоһон таһалга соогоо һүниие һүнилэн шэбшэдэг болобо ха. Орожо унтаха газартай болоходоо, һанаашалһан бусад хүсэлнүүдээ бэелүүлхэ зорилго табиһан байна.

Эгээл түрүүшынь хулгай 1989 оной майн 13-най үдэшэ хэгдээ. Гагаринай нэрэмжэтэ үйлсэдэ ажаһуудаг айлда орожо, гэр соо байһан абажа болоомоор бүхы юумыень үргэлөөд гарашоо. Тэндэ хубсаһа хунар, радиоприёмник, эдеэн —хуу олдоо. Түрүүшын «баатаршалга» тэдэниие урмашуулжа, удаадахи байра тонохо гэжэ бодобо.

Ринчинов Кузьмин хоёр хэдэн айлай гэр бараанда орожо, юу хээень абаад байхадаа, «хулууха мүрнай ганса, томохон зөөри бэдэрэе» гэлсэбэ. Эгээл тиигэжэ ябатараа, гэдэһэниинь үлдэһэн байгаа гү даа, республиканска онкодиспансерэй эдеэ хоолой складта орожо, 9 килограмм колбаса, 3 килограмм сай, 2,5 килограмм дрожжо, 60 үндэгэ болон нэгэ микрокалькулятор гэхэ мэтые ябууд абаад гарашаһан байна.

Хэлсэһэнээ хүсэлдүүлэн, июнь һараһаа эхилжэ, машинын гаражнуудта, гүрэнэй магазинуудта орожо эхилбэ. Иимэ хулгай эхилхын тулада тон һайнаар зэбсэгжэхэ ёһотойгоо тэдэнэр үнинэй мэдэхэ байгаа. Тиимэһээ али болохоор зэр зэмсэг суглуулжа, бэлэдхэлэй горитой хүдэлмэри хээ.

Эдэ хоёр хүйхэр шара шубуундал адли ажамидаралтай болобо. Һүниндөө «ажалаа»— хулгайгаа хэжэ, үдэртөө Львовская үйлсэдэхи гэртээ унтажа амарха. Улаан-Үдэдэ ажаһуугшад Белоколодов, Цыденов, Маслаков, Васютин гэгшэдэй гаражнуудай үүдэнүүд тэдэнэй зэбсэгэй урда юуншье болонгүй, сэлигдэжэл үгөө ха. Тэдээн соо табяатай машина, мотоциклнууд гүйлгэ гэһэндэл, урдань угаа зохидоор харагдахадал гээ. Теэд унаха унаатай, эдихэ эдеэтэй болоһон хоёрто холын харгы юуншье бэшэ байгаа. Июлиин 17-ной һүни Ринчинов Кузьмин хоёрой «Москвич-412» маркын машинада һуунхай, Шэтын дардам харгыгаар зүүлжээ даража ябатар, машинань эбдэрбэ. Тиихэлээрнь радиоприёмник, вентилятор, гэрэл, запас мөөрэ, домкрат ба түлхюурнүүдыень—дүн хамта 435 түхэриг 90 мүнгэнэй юумыень тоноод, машиныень Үдэ голой эрьедэ хаяад ябашоо.

Июлиин 24-нэй һүни эрхэтэн Васютинай гаражые эбдэжэ ороод, тэндэ байһан «ИЖ—Планета—5» түхэлэй улаан үнгэтэй мотоциклыень унаад, магазинуудые тонохо зорилготой Хориин район гараба.

Июлиин 26-най һүни Удинск һууринэй эд бараанай магазинда орожо, песец арһатай 2 малгай, эрэшүүлэй хоёр туфли, хорёод түхэригэй хоёр сумка, фотоаппарат, транзисторна приёмник болон дүн хамта 3116 түхэригэй гүрэнэй зөөри үбэршэлөөд, үнөөхи мотоциклаараа Улаан-Үдэдэхи байрадаа асарһан байха юм. Мотоциклоо һүүлээрнь ой соо абаашажа хаяжархёо.

Баригдаха сагайнгаа ойртоһониие мэдэһэндэл, августын эхеэр тэдэ хоёр шуналтайгаар «ажалаа» үргэлжэлүүлжэ, «олзоборилгоёо» һүни бүхэндэ хэжэ эхилбэ. «Медтехникын», М. Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумэй гаражнууд тоногдобо. Нэгэн соонь байһан «Москвич—412» машинада тэдэнэр хулууһан юумэеэ ашаад, гэртээ асаржа хадагалба. Һүүлээрнь тэрэ машинаяа гаражһаань холо бэшэхэнэ хаяад, ябашаһан байна.

Үглөө үдэшэнь Первушин гэжэ хүнэй машиные гараж сооһоонь абаад, Хэжэнгэ оробо. Хэжэнгын райпогой 14-дэхи магазинай оройгоорнь орожо, 1638 түхэригэй зөөри хулуужа. байрадаа асаржа хадагалаад, Комушка посёлогой саанахи ой соо Первушинай машиные галдажархиба. Тиин зээндэнь 3867 түхэриг 16 мүнгэнэй хохидол үзүүлээ гэжэ тодоруулагдаа.

Уданшьегүй эрхэтэн Ларионовой машина хулуужа унаад, Хэжэнгэ дахинаа ороходоо, Худанай ОРС-ын магазинда, Яруунын районой Тужа һууринай хэлхээ холбооной таһагта, бусаха замдаа Хори һууринай 1-дэхи магазинда ябууд ороод гарахадаа, 8 мянган түхэригэй арһан хоёр малгай, джемпер, перчатка, костюм, хүүртиг, заханиудые абажа баяжаба. Онинороскын, Зүүн-Хуурайн магазинуудһаа мүн лэ нилээд ехэ мүнгэнэй юумэ абажа, машинадаа ашаад, Улаан-Үдэ тээшээ шэглэбэ ха. Юумэниинь олиггүй ехэ байжа, Үдын эрьедэ зогсоод, зөөриеэ хараба. Мэгдэһэндээ почто сооһоо хэрэгтэ хэрэггүй саарһа, бланкнуудые мүнгэн гэжэ һанажа абаһан байгаа. Тэрэ мэтээ бултыень уһа руу хаяба. Үлэһэн бараг-бараг, үнэтэй сэнтэй юумэеэ сумканууд соогоо даража шэхээд, замаа саашань үргэлжэлүүлбэ. Улаан-Үдэ ерэхэдэнь, үнөөхи машинань һаалта болобо. Тиихэлээрнь БМДК шадар ерэжэ, тэрэнээ уһа уруу түлхижэрхёод, сумкануудаа баринхай, байраяа ерэһэн байна.

Ринчинов Кузьмин хоёрой 3—4 хоногой зайтай һүниин «олзоборилго» тэбхэр гурбан һара соо аргагүй ашаг үрэтэйгөөр үргэлжэлбэшье, хизааргүй бэшэ байшоо.

Тэдэнэр мүрдэлгын үедэшье, сүүд дээрэшье зэмэтэйгээ гүйсэд мэдэрээ. Аяншалһан ябадалайнгаа бишыханшье хубиие, абаһан эд бараанайнгаа нэгэшье монсогорые, эдиһэн эдеэнэйнгээ нэгэшье граммые мартангүй, бултыень дурдаа, зэмээ мэдэрээ.

Хулгайда ороһон магазинуудай хүдэлмэрилэгшэд, гаражнуудай ба гэр байрануудай эзэд зөөри зөөшэеэ таняа, гэршэнэр болоһоо зон тэдэниень баталжа үгөө. Д. Ринчинов В. Кузьмин хоёр үгээ нэгэдэжэ, хамтаржа, 22234 түхэригэй гүрэнэй, ниитын ба зоной хубиин эд бараа хулуухадаа, РСФСР-эй Уголовно Кодексын 93—1 статьягай үндэһөөр сүүдлэгдэхэ болоһон байна.

Зоной гэр бараанда хүсөөрөө орожо, зөөриень нюугаар хулууһанай, хэдэн автомашина, мотоцикл хулгайгаар унаһанай, зорюута галдаһанай, эрхэтэдэй документнүүдые хулууһанай түлөө гээд, түрүүшын статья дээрэ үшөө хэдэн статья нэмэгдэһэн байна. Тиин РСФСР-эй УК-гай 40-дэхи статьягай үндэһөөр, бүхы хэһэн зэмүүдыень нэгэдүүлхэдэ, бага хэһээлтынь ехэ хэһээлтээр хушагдадаг гуримаар Ринчинов Дашибал Цыбикович 10 жэлээр эрхэһээ хаһагдажа, ажалаар заһан хүмүүжүүлгын шанга байдалтай лагерьта хаагдаха болоһон байна. Тиихэдэ Кузьмин Владимир Владимирович 8 жэл абаа.

Теэд бидэнэртэ, уншагшадта, энэ шухала бэшэ. Хонгор залуу наһандаа ябаһан эдэ хоёр хүбүүдэй эды олон жэлээр эрхэһээ хаһагдаһаниинь харамтай юм бэзэ. Тиимэһээ хэн хэнэйнь хубиин ажабайдал, ажамидарал тээшэ бишыхан «аяншалга» хэлтэй гээд һанагдана.

Ринчинов Д. Ц. Яруунын районой түб Нарһата һууринда 1960 оной сентябриин 11-дэ түрөө, һамгатай. Дунда һургуули дүүргэнхэй. Түрүүн сүүдлүүлэгдэһэн байна.

Кузьмин В. В. Эрхүүгэй областиин Боохоной райондо 1967 оной августын 28-да түрөө, буряад, һэмгагүй, сүүдлэгдээгүй. Намтарнуудынь тад ондоонууд, Аха заха Ринчинов сугтаа хэһэн ябуулгануудтаа эмхидхэгшэ байһанаа арсаагүй. Гүлмэр залуу Володя Кузьминие тэрэ гамнан, хайрлангүй, хулгайшан болгоо. Ажалшьегүй, байрашьегүй хоёр тэнэжэ ябатараа ушаржа, эльгэн эжэл болоо һэн гэлэй. Ринчинов сүүдэй һүүлээр һүүлшынгээ үгэ хэлэхэдээ: «Кузьминай залуу наһые хараада абахыетнай гуйнаб. Үүсхэл гаргаһан би зэмэтэйб. Кузьминай һанаһан юумэниинь хүсэлдэһэй гэжэ һананаб. Машина галдаһанай түлөө гансал намһаа нэхэгдэхэ ёһотой»,— гээд гуйба. Кузьминиинь: «Дүрэһэн машинын түлөө хоюулаа харюусахабди», —гэхэ. Сүүдэйшье урда энэ хоёр зэмээ хубаалдахаар бэлэн байба.

Ринчинов Дашибал, буряад зоной хэлэдэгээр, мүрөө алдажа ябаһан хүбүүн байгаа. Тэрэ 1980 оной декабрь соо 5 жэлээр һуулгагдаһан аад, 1981 оной сентябрь соо ямаршье мэдэрэлгүйгөөр ниитэдэ аюултай үйлэ хэрэг хэһэндээ, психиатрическа больницада оруулагдажа, хүсөөр аргалуулагдаха болоһон байгаа. Хабаровск хотодо шалгалта гарахадаа, толгой муутай гэһэн диагнозтой боложо, Орёл хото аргада ябуулагдаһан юм. Арга абажа, һайн болоходоо, нютагаа бусажа ерээд, гэрлээ һэн, Нарһатада ПМК-да хүдэлөө. Һамганайнгаа Улаан-Үдэһөө хүдөө гараха дурагүй байхада, хойноһоонь ерэхэ баатай болоо. Теэд хотодо ажалда орожо ядашоо һэн. Сэрэгэйнь билет дээрэ табяатай тусхай тэмдэглэлыень харамһаараа, кадрнуудай таһагууд, хэлсэһэн юумэндэл, тэрэниие ажалда абахаһаа арсадаг байгаа. Эгээл эндэһээ эхилжэ, хаанашье ажалда орожо ядаад, һамганайнгаа зүгһөө хараал эдижэ сүхэрөөд ябаһан үедөө тэрэ муу замда, сэхэ руунь хэлэхэдэ, хулгайн замда гараа гэхэ хэрэгтэй. Сүүдтэ үгэһэн тайлбари соогоо тэрэ иигэжэ бэшэнэ:

— Больницаһаа гарахадаа, ажал хэжэ, хүн шэнгеэр ажаһууха гэһэн ямар ехэ хүсэлтэй байгаа гээшэ һэмбиб? Теэд тэрэмни бүтээгүй. Урмамни хухараа һэн. 1989 оной үбэл үбшэмни хоёр дахин һүжэржэ, бэемни хүндэ, муу байгааб. Аргалуулжа һайн болохо гэжэ хэды оролдообиб даа! Ходо диспансертээ ошожо, тэрэ муу диагнозаа болюулхыншье гуйдаг һэм. Теэд диспансер намайе II бүлэгэй инвалид болгоһон байгаа. Тэрээн тухайнь бүри хожом мэдээ һэм. Мүнгэн намда ехэл хэрэгтэй байгаа. Мүнгэ суглуулаад, гэр худалдажа абаха, тиигээд хүн шэнгеэр ажаһууха гээ һэм...

Иимэ хүсэлтэй байһан эрхэтэн Д. Ц. Ринчиновэй һанаһан, зориһонсо бэелүүлхын тулада ямар алхам шэлэлэниие мэдэнэбди. Энэ замда гарахадаа, тэрэ найдамтай нүхэрые олсо. Ямаршье хэрэг хэхын түлөө нүхэсөө һаа, тэрэ нүхэсэлдөө үнэн байха шухала. Энэ талаар эдэнэрэй уголовно хэрэг соо сэдьхэл дайрама һэруулхэн ямаршьеб даа нэгэ юумэ олоо һэм. Бэе бэеэ худалдаха, гансал өөрынгөө хара ами хаража гэһэн һэдэлгүй, үнэн нүхэсэл, ханилалга ямаршье ябадалда үнэтэй гэхэ байнаб.

Дашибал Ринчинов Володя Кузьмин хоёр зэмээ мүнөө амасажа һууна. Түрүүшынхинь 10, хоёрдохинь 8 жэл абаа гээ һэмби. Ринчиновынь РСФСР-эй Верховно Сүүдтэ кассационно гомдол бэряад, хангагдаагүй үлөө. Хүнэй гэр байрада орожо эхилээд, улам ехэ мүнгэтэй болохын тула гаражнууд, магазинуудые тоножо эхилһэн, ула мүрөө нюуха, далдалхын тулада элдэб зэмэтэ ябадалнуудые хэжэ, улам ехээр орсолдоһон эдэ хоёрые сагааруулха, аршалха һэдэлгэтэй бэшэб. Зүгөөр манай гүрэнэй юриспруденциин, хуули ёһын байгуулламжада, мүн зониие хүдэлмэридэ абажа түбхинүүлхэ, хүмүүжүүлхэ гуримда нилээд ехэ дутагдалнуудай бии байһаниинь эли болонхой.

Түрмэ түшэһөө сүлөөлэгдэһэн, гараһан хүнүүд ажалда орожо ядажа ябаһаар сүхэрөөд гү, али саашадаа ажамидарха аргагүй болоходоо, гэмтэ ябадал дахинаа хэхэ, түрмэдэ танилсаһан нүхэдтэеэ ушаржа, урдань хэжэ байһан «олзоборилгоёо» эхилхэ баатай болоно. Би Советскэ районой арадай сүүдэй арадай заседатель байхадаа, түрмынгөө үүдые дахинаа татаһан залуу эрхэтэдтэй оло дахин дайралдаа һэм.

Сүлөөдэ гараад, ажалда орожо шадаагүй дээрэһээ, хубсалха, эдихын тулада дахинаа хулуугааб гэжэ тэдэнэр харюусадаг бэлэй. Теэд түрмын байдал мэдээжэ. Түрмэһөө гараһан хүбүүдэй дундаһаа сэхэ сэбэр замда гарадагынь үсөөн ха юм. Долоон хоног соо нэгэ дахин гарадаг МВД-гэй мэдээсэл соо уншахада, хэды олон хулгай болоноб даа? Энэмнай багсаамжалан хэлэхэдэ, тэдыл шэнээн уголовно хэрэг гээшэ.

Тэды олон хүбүүднай түрмын үүдэ татана ха юм. Иимэ системэ байха зэргэгүй. Эндэ ямаршьеб даа нэгэ айхабтар нарин, хүнэй хуби заяа үндэһөөрнь хүмэрюулхэгүй, хүнэй хүн нэрэдээ хүрэмэ ажабайдал мандуулха, эрхэтэдэй эрхэнүүдые гүйсэд дүүрэн хамгаалха шадалтай гуримшаһан байгуулламжа шухала хэрэгтэй болонхой. Хүбүүдээ һайнаар хүмүүжүүлхэ, һургаха, хамгаалха, аршалха, найдахашье ёһотойбди гэжэ үнэн зүрхэнһөө һанагдана.

В. ТОКТОХОЕВА,
Буряадай АССР-эй Верховно Сүүдэй арадай заседатель.

Ф СП-1

Министерство связи СССР „Союзпечать"

АБОНЕМЕНТ на газету 50901 (индекс издания)

„Буряад үнэн" Количество комплектов:

на 1990 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

ДОСТАВОЧНАЯ КАРТОЧКА

ПВ место литер на газету 50901

„Буряад үнэн"

Стоимость: подписки ___ руб. ___ коп.; переадресовки ___ руб. ___ коп. Количество комплектов:

на 1990 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)

Кому (фамилия, инициалы)

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское 3-40-69. Директор издательств—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45. Заказ № 215.